

LÄRAR- HANDLEDNING

OMSKAPARNA

-ett kreativt skolprojekt
för en hållbar värld

Innehåll

VÄLKOMMEN	3	LEKTION 4: Om omställning	36
ETT OMSKAPARPROJEKT	4	Jag vet hur vi gör!	37
DU SOM LÄRARE	7	Arbetsblad: Rollkort	39
MATERIALET	9	En bild av framtiden	40
		Fler övningar på samma tema	42
LEKTIONER			
LEKTION 1: Om en hållbar värld	10	LEKTION 5: Om påverkan	44
Hur mår du, hur mår jorden?	11	Manifestverkstad	45
Vadå hållbar?	12	Vems är ansvaret?	47
Donuten	13	Påverkanspussel	48
Fler övningar på samma tema	14	Fler övningar på samma tema	49
		STUDIEBESÖK	
LEKTION 2: Om mat och om resor	22	Småskaligt jordbruk	52
Expert för en stund	23	Skogen och jag	53
Skolmat för jorden & En hållbar resa	24		
Arbetsblad: Skolmat för jorden	25	TIPS & FÖRDJUPNING	57
Arbetsblad: En hållbar resa	26	TIPS PÅ METODER	57
Dubbelmacka på tid	27	ELEV MAGASINET	60
Fler övningar på samma tema	28	KOPPLING TILL LÄROPLANEN	61
		FÖRDJUPNING	63
LEKTION 3: Om konsumtion	30		
Plantan planeten	31		
Lagat!	32		
Återbruk för planeten	33		
Fler övningar på samma tema	34		

Text & pedagogisk utformning: Hillevi Persson
Grafisk form & illustrationer: Erika Granstrand
Projektledare: Elin Sandström
Kulturaktör: Andréa Arlid

Foton: Unsplash, Pixabay & Shutterstock

Omskaparnas metod och material skapar förutsättningar för elever i åk 4–6 att utforska hållbarhet och omställning genom kreativt skapande tillsammans med sina lärare och professionella kulturaktörer.

Omskaparna drivs av Sveriges Konsumenter med finansiering från Allmänna Arvsfonden 2018–2021.

Välkommen!

Världen brinner. Nu mer än någonsin, behövs kraft och hopp för att kunna ställa om. Omskaparna är du och jag. Vi som mitt i osäkerhet och oro inför framtiden vågar omformulera vad som är viktigt på riktigt. Vi som vågar tänka om och tillsammans med andra börjar skapa den värld vi drömmer om. En värld där alla har det de behöver inom planetens gränser. Kan vi se den världen framför oss, för vår inre syn, tror vi att det är lättare att faktiskt börja göra saker redan nu för att nå dit. Vi tror att kreativiteten kan hjälpa oss!

Kreativa skapandeprocesser har en unik förmåga att öppna för helt nya lösningar. När vi får skapa något på riktigt, tillsammans med andra, kan vi både se att det faktiskt går att skapa nytt och att samarbetet kan ge oss styrka. När vi har roligt tillsammans är det också lättare att lära oss nya saker och känna hopp.

I din hand håller du en lärarhandledning med engagerande lektioner och studiebesök – den ena pusselbiten i ett Omskaparprojekt. Vår förhoppning är att den, i kombination med elevmagasinet, ska inspirera dig att tillsammans med dina elever utforska hur en hållbar framtid skulle kunna se ut genom att testa, reflektera, träna samarbete och ha kul på vägen.

Den andra pusselbiten i ett Omskaparprojekt är elevernas skapandeprocess tillsammans med en professionell kulturaktör. På Omskaparnas hemsida hittar du ett bibliotek med kulturaktörer runt om i Sverige som är utbildade i Omskaparnas metod. Kulturaktörens arvode kan finansieras med Skapande skola-medel från Kulturrådet.

Nu kör vi – tillsammans omskapar vi för en hållbar värld!

Ett Omskaparprojekt

MÅLGRUPP

Omskaparnas material riktar sig till elever i åk 4–6 i grundskolan. Materialet är kopplat till läroplanen.

Koppling till läroplanen se sid. 61.

Materialet går även att anpassa till andra målgrupper och skulle till exempel kunna ligga till grund för en studiecirkel.

SYFTE

Syftet med Omskaparprojektet är att odla handlingskraft och hopp för en hållbar värld med elever i åk 4–6 i grundskolan.

MÅL

Ett Omskaparprojekt har fyra övergripande mål som löper som en röd tråd genom de lärarledda lektionerna och skapandeträffarna med kulturaktören. Vi tror att alla elever som har deltagit i ett Omskaparprojekt har fått:

- **Testa nya saker**

Eleverna har fått lära och göra på nya sätt och fått prova på konstnärliga tekniker.

- **Omskapa och lära tillsammans**

Eleverna har fått vara en aktiv del i en samskapande gruppprocess – på lektionerna med läraren och i skapandet med kulturaktören.

- **Skapa nya relationer**

Eleverna har fått relatera på nya sätt, till exempel till varandra, något i naturen eller något i omvärlden.

- **Lära sig mer om hållbarhet och omställning**

Eleverna har fått kunskaper om hur olika levnadssätt och strukturer påverkar oss själva och omvärlden och har fått konkreta exempel på hur vi kan skapa en hållbar omställning.

OMSKAPARPROJEKTETS UPPBYGGNAD

Ett Omskaparprojekt består av två pusselbitar – lärarledda lektioner samt studiebesök och skapandeträffar med en professionell kulturaktör.

Lärarledda lektioner

Genom lektionerna och studiebesöken som du hittar i denna lärarhandledning och det tillhörande elevmagasinet, utforskar du hållbar utveckling och omställning tillsammans med dina elever. Detta gör ni genom att testa, reflektera och träna samarbete.

Du väljer själv vilka lektioner du genomför och hur du lägger upp dem – i lärarhandledningen finns förslag på lektionsupplägg och extraövningar.

Skapandeträffar med kulturaktör

Under träffarna med kulturaktören får eleverna lära och skapa på nya sätt, för en hållbar värld. Det är kulturaktörens roll att, genom sin konstform, tillsammans med eleverna utforska hur kreativitet och skapande kan bidra till handlingskraft och hopp för omställningen till en hållbar värld.

Tid med kulturaktören

Vi rekommenderar att alla elever som deltar i ett Omskaparprojekt får träffa kulturaktören under minst sex timmar. Finns det möjlighet till fler timmar skapar det en chans till fördjupning eller exempelvis tid för utställning eller uppvisning av något slag. Utöver träffarna med eleverna tillkommer tid för för- och efterarbete för kulturaktören.

Arvode

Kulturaktörens arvode kan till exempel finansieras med Skapande skola-medel från Kulturrådet. Ni kan även undersöka om kommunen har andra kulturbidrag som går att söka.

Samarbetet är centralt i lektionerna. Elever på Valboskolan, Färgelanda.

Elever skapar fågelbon av miljövänlig mongolisk pappermaché på i Norrskolan, Uddevalla.

Sophumor-cirkus med elever på Backeboskolan, Nacka.

Elever reflekterar över hur vi kan skapa en hållbar omställning. Grimsåsskolan, Tranemo.

I en skog nära Skarpatorps-skolan i Stockholm fick elever skapa en trygg plats åt sina pinnar som symboliserar dem själva.

Clowner siar om framtiden på Juringe skola, Huddinge.

Elever jobbar med eken som tema genom att måla, plantera och reflektera. Valboskolan.

En perkafon blir till av återvunnet material på Backeboskolan.

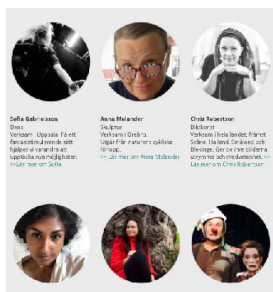
I lektionen Om konsumtion får eleverna testa på återbruk. Valboskolan.

Kulturaktörsbiblioteket

De professionella kulturaktörer du hittar i Omskaparnas kulturaktörsbibliotek på hemsidan har blivit utbildade i Omskaparnas metod och har också Omskaparnas handledning för kulturaktörer att utgå ifrån i sitt arbete.

Omfattning

Hur långt ett Omskaparprojekt blir och hur ni lägger upp det beror på vad du som lärare tillsammans med kulturaktören kommer överens om. Ni avgör tillsammans hur rätt ni lägger de lärarledda lektionerna och skapandeträffarna och om de löper parallellt eller ej.

Du hittar många fina kulturaktörer i kulturaktörsbiblioteket.

GENOMFÖR ETT OMSKAPARPROJEKT PÅ DIN SKOLA!

Vill du genomföra ett Omskaparprojekt på din skola? På Omskaparnas hemsida hittar du:

- en guide för hur du kan gå tillväga för att få till ett Omskaparprojekt på din skola
- en flyer med den info du behöver för att berätta om Omskaparprojektet för exempelvis skolans rektor eller Skapande skola-ansvarig på kommunen
- ett blad med kostnadsexempel
- Omskaparnas kulturaktörsbibliotek med kulturaktörer runt om i Sverige som är utbildade i Omskaparnas metod

CHECKLISTA

När ni fått beviljade medel från Skapande skola och bokat den kulturaktör som kommer medverka i ert Omskaparprojekt, är ni redo att köra igång. Här kommer en checklista med sånt som är bra att göra inför och under ett Omskaparprojekt.

Inför Omskaparprojektet

- ☐ Läs in dig på materialet. Vill du få mer fördjupning kring de teorier och metoder som ligger bakom så titta på de korta reflektionsfilmerna på Omskaparnas hemsida.
- ☐ Boka ett möte med kulturaktören och gå igenom:
 - förhoppningar och farhågor för er båda inför projektet
 - datum och tider för de lärarledda lektionerna och skapandeträffarna
 - praktiska behov som kulturaktören kan ha så som lokal, ljud, material, nyckel etcetera
 - vilken roll kulturaktören vill att du ska ha under skapandeträffarna
 - hur din grupp elever fungerar, hur trygga de är, om ni har speciella överenskommelser, rutiner eller metoder som fungerar bra och som gruppen är van vid. All info som skapar goda förutsättningar för en bra relation mellan dina elever och kulturaktören är väldigt värdefull.
- ☐ Förbered eleverna på vad som ska hända i Omskaparprojektet.

Under Omskaparprojektet

- ☐ Ta gärna kontakt med lokalmedia – kanske vill de skriva en artikel om just ert Omskaparprojekt.

Du som lärare

LÄRARROLLEN

Du känner din grupp elever

Som lärare för din grupp elever sitter du både på expertisen som pedagog och på kunskapen om det bästa sättet att möta just dina elever. Detta är enormt värdefullt i ett Omskaparprojekt där vi både vill fördjupa oss i komplexa frågor och behöver en bra gruppdynamik.

Att det finns en viss grundtrygghet i gruppen är en viktig bas för att eleverna ska kunna få ut så mycket som möjligt av projektet och den kreativa processen. Ta gärna hjälp av metoderna som du hittar längst bak i lärarhandledningen för att skapa trygga ramar.

Anpassa lektionerna utifrån din grupps förutsättningar och tiden ni har!

Utforska känslor och idéer tillsammans

Under lektionerna kommer du kanske möta frågor som du själv funderar över eller har starka känslor kring. Att ha en nyfiken inställning och våga vara utforskande tillsammans med eleverna kan vara en viktig pusselbit för att eleverna också ska våga möta sin egen oro eller se sina egna idéer. Samtidigt är du den som leder gruppen, hjälper eleverna med ramar och riktning och med att bemöta de känslor som kommer upp.

Samarbete lärare emellan

Lärande för hållbar utveckling löper som en röd tråd genom de flesta av skolans ämnen. Passa på att undersöka hur ni kan samarbeta kring materialet i lärargruppen.

Längst bak i lärarhandledningen hittar du kopplingar till läroplan och kursplaner.

VARFÖR KREATIVITET?

Kreativitet och hållbarhet

Kreativiteten öppnar upp för en djupare upplevelse där vi kan träna på att uttrycka våra känslor och det som är viktigt för oss. Kan vi träna på detta i en skapandesituation kan det också göra det lättare för oss att få tillgång till det i andra sammanhang, till exempel för att kunna ifrågasätta när något känns fel. Vi tror att kreativiteten är en förutsättning för att bemöta de komplexa hållbarhetsutmaningar vi står inför.

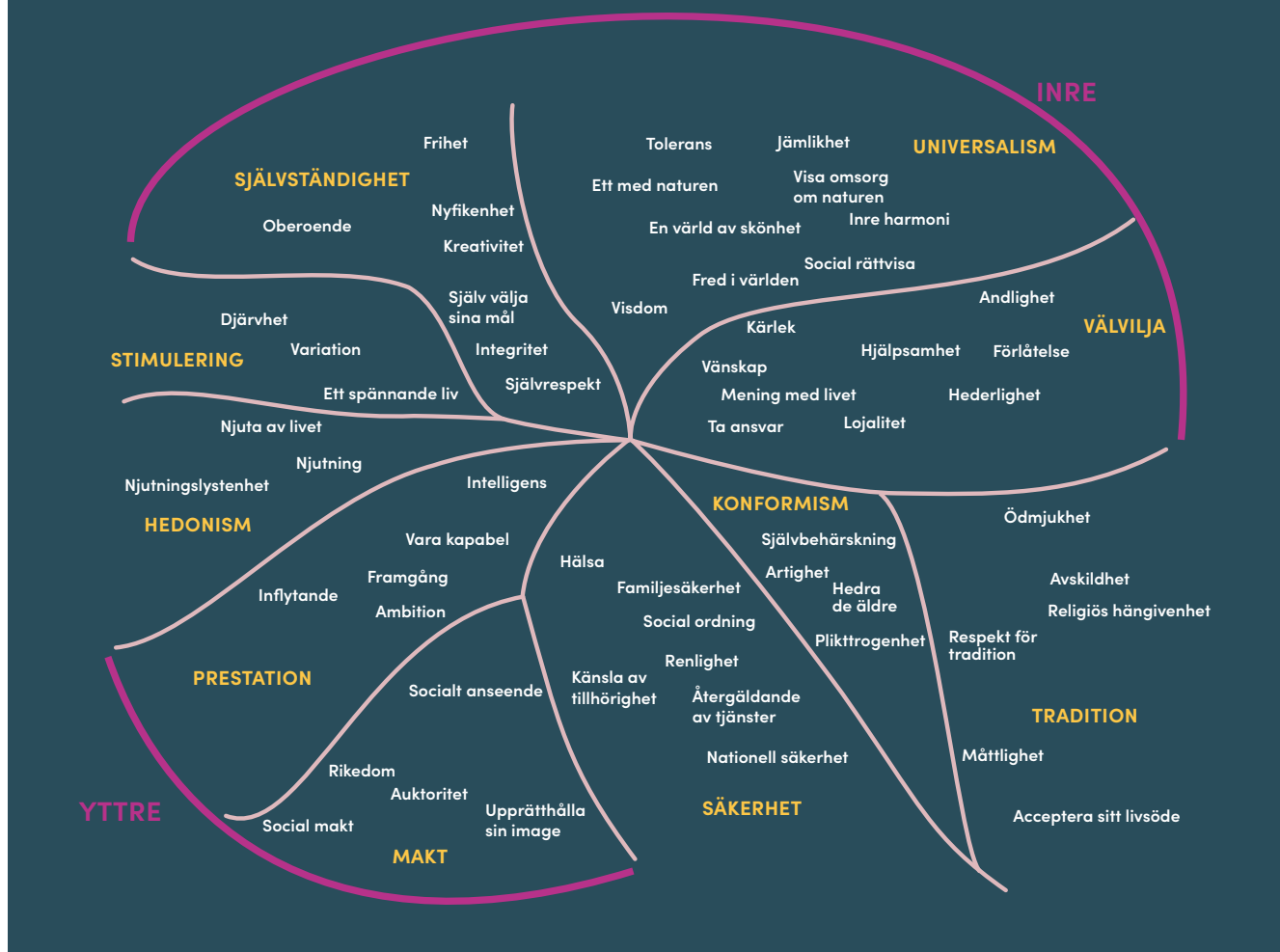
Den kreativa processen

Genom att sätta tydliga ramar för kreativiteten kan du öppna för en trygg plats och frihet, där skapandet kan få bli lekfullt istället för skrämmande. En plats där vi kan våga vara i det kreativa och positiva kaoset och där dörrar till nya möjligheter kan öppnas.

”The arts can help us imagine and rehearse a different way of being and relating.”

Shelagh Wright
(The Art of Life, Common Cause)

VÄRDERINGSKARTAN

PEDAGOGISK UTGÅNGSPUNKT

Lära tillsammans genom att göra och reflektera

Materialet som används i Omskaparprojekten utgår från vikten av att få göra och uppleva först, för att sedan reflektera och kunna sätta ord på vad vi lärt oss. Vår önskan är att materialet ska inspirera eleverna att utforska tillsammans och samtidigt formulera sina egna tankar. Ett lärande där vi får med oss hela vår kropp, även våra känslor.

Inifrån och ut

Vad är det goda livet egentligen, hur påverkar normer oss och hur gör vi för att skapa nya? Våra värderingar berättar vad som är viktigt för oss och fungerar som en slags inre kompass. I dagens samhälle ligger mycket fokus på yttre värderingar som "image", prestation och materiell status. Genom Omskaparprojektet vill

vi stimulera inre värderingar (där belöningen kommer inifrån oss själva) istället för yttre värderingar (där belöningen kommer från yttre godkännanden). När de inre värderingarna – som vänskap, kreativitet och jämlikhet – stimuleras i oss har forskning visat att vi har en större tendens att också bry oss om och ta hand om varandra och naturen.

Att skapa hållbarhet handlar alltså om så mycket mer än att förändra vårt sätt att transportera oss, äta och konsumera. Det handlar om att skapa ett samhälle med utrymme för gemenskap, kärlek och omsorg om naturen – och att förändring börjar inifrån. Hur kan du agera, prata, möblera och aktivera eleverna för att stimulera just detta?

Du hittar massor av boktips och annat kul i fördjupningskapitlet på sid. 63.

Materialet

ELEV MAGASINET

Teman

Magasinet är uppdelat i följande teman: **Om en hållbar värld, Om mat, Om resor, Om konsumtion, Om omställning och Om påverkan.**

Användningsområde

Elevmagasinet behövs som underlag i vissa övningar i lektionerna och kan också användas som en inspirationsbank för eleverna där deras nyfikenhet får styra vad de vill fördjupa sig i.

På sid. 60 hittar du fler idéer om hur du kan använda elevmagasinet.

Knep och knäp

Sist i varje kapitel finns knep och knäp-uppgifter. Uppgifterna på dessa sidor kan du använda som extrauppgifter till de elever som behöver något mer att klura kring eller för elever som behöver sitta enskilt och jobba.

LÄRARHANDLEDNINGEN

Lektionsförslagen

De fem lektionsförslagen i denna lärarhandledning utgår ifrån samma teman som elevmagasinet och är beräknade till 1–2 timmar. Varje lektion innehåller ett antal övningar som inspirerar eleverna till utforskande, reflektion, idégenerering och samarbete.

Utöver lektionsförslagen finns fler övningar på varje tema som ni kan jobba vidare med om ni har tid.

Anpassa materialet för din grupp

Anpassa gärna materialet så att det passar din grupp. Kanske vill du dela upp lektionerna på flera kortare lektioner. Kanske vill du lägga till eller ta bort någon övning. Har du planerat andra lektioner som kopplar till något tema och som kan öka förståelsen för temat,

lägg dem gärna i anslutning till lektionerna i Omskaparprojektet.

Våga gärna vara personlig, fånga upp det som eleverna tycker är viktigt och styr vilka frågor ni fördjupar er i utifrån det.

Studiebesöken

De två studiebesöken **Småskaligt jordbruk** och **Skogen och jag** är en möjlighet för eleverna att få en verklig upplevelse av det ni jobbat med under lektionerna.

Relationen till naturen

Studiebesöken kan också vara ett sätt att utforska sin relation till naturen. Andra sätt kan vara att hålla vissa lektioner utomhus eller till exempel markera en kvadratmeter med snöre i ett naturområde nära skolan, dit ni kan återvända och se vad som händer under terminens gång.

”We cannot win this battle to save species and environments without forging an emotional bond between ourselves and nature as well – for we will not fight to save what we do not love.”

S.J. Gould

KÄLLFÖRTECKNING

Källförteckning för både elevmagasin och lärarhandledning hittar du på Omskaparnas hemsida.

LEKTION 1

Om en hållbar värld

LEKTIONSTID: 1–1,5 timmar

ÖVNINGAR I LEKTIONEN

1. **Hur mår du, hur mår jorden?**
(Värderingsövning)
2. **Vadå hållbar?** (Läsövning)
3. **Donuten** (Temaövning)

ORD I LEKTIONEN

Behov
Ekonomi
Energi
Klimat
Konsumera
Resurser
Rättigheter

OM LEKTIONEN

Under denna lektion får eleverna undersöka hur vi och jorden egentligen mår och hur allt hänger ihop. De får träna på att lyssna inåt och på varandra och närma sig begreppet hållbar utveckling. Med utgångspunkt i donutmodellen får de sedan utforska hur en hållbar värld kan se ut. Lektionen lägger en grund för kommande lektioner.

BAKGRUND

– OM HÅLLBAR UTVECKLING

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov att tillfredsställa sina behov”. Definitionen av hållbar utveckling är hämtad från Brundtlandrapporten, ”Vår gemensamma framtid”. Rapporten skrevs av FN:s Världskommission för miljö och utveckling 1987.

Definitionen är väl använd, men också omdiskuterad. Dels handlar diskussionen om vad som kan sägas ingå i de tre dimensionerna av hållbarhet, den miljömässiga, sociala och ekonomiska hållbarheten och dels hur de förhåller sig till varandra. En annan fråga rör förståelsen av hur hållbar utveckling är kopplat till ekonomisk tillväxt. Forskningsprojektet ”Framtider

Psst! På omskaparbloggen.se och inläggen som börjar med ”Omskaparmagasinet tema...” finns videor som du kan använda på lektionerna.

bortom BNP-tillväxt” (KTH med flera) belyser att det är riskabelt att sätta sin tilltro till att en ständigt ökande konsumtion ska leda oss mot en hållbar framtid. En ytterligare aspekt är att definitionen kan förstås som antropocentrisk och inte lyfter naturens värde i sig. Alltså att naturen blir värdefull först när den är en resurs för människan.

Kate Raworths donutmodell (eller munk som det runda bakverket också kallas på svenska) ger ett tydligt förslag på hur de tre dimensionerna av hållbarhet borde förhålla sig till varandra. Modellen inkluderar planetens gränser, ett koncept som tagits fram av forskare på Stockholm Resilience Center under ledning av Johan Rockström, och de mänskliga behoven och rättigheterna, hämtade från de Globala målen för hållbar utveckling. Modellen kopplar på så sätt samman den miljömässiga hållbarheten med den sociala och ger en förståelse för att ekonomin måste vara till för planeten och allt som lever här, inte tvärt om. Donutmodellen är en modell som används flitigt världen över och som kan hjälpa oss att se världen och de utmaningar vi står inför ifrån en annan synvinkel.

Läs mer om donutmodellen i elevmagasinet eller i fördjupningslitteraturen, se sid. 63.

ÖVNING 1:

HUR MÅR DU,
HUR MÅR JORDEN?
 25 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna värderingsövning får eleverna träna på att dela sina känslor och reflektera kring den situation som jorden och allt som lever på den befinner sig i. I en värderingsövning finns inget rätt eller fel, utan varje elev utgår ifrån sig själv.

GENOMFÖRANDE

Dra upp en linje

Dra en lång imaginär linje på golvet, till exempel från en vägg till en annan, inför eleverna. Berätta att den ena änden visar "jätteglad" och den andra "jätteledsen". Däremellan går en skala, som på en termometer. Berätta för eleverna att du kommer ställa ett antal frågor där du vill att de ska svara utifrån hur just de känner eller vad just de tror.

Låt eleverna fundera över hur de mår

Ställ frågan "Hur mår du?" till eleverna. Om de skulle ha ställt sig på linjen, var skulle de ha ställt sig då? Låt eleverna fundera tyst för sig själva utan att ställa sig på linjen.

Skriv upp vad vi människor
behöver på tavlan

Dela in tavlan i två halvor, en halva för människors behov och en halva för jordens behov.

Ställ frågan "Vad behöver vi människor för att må bra och kunna påverka sånt som är viktigt för oss?"

Skriv upp alla tankar och idéer som kommer upp. Skriv svaren i halvan för människors behov.

Hur mår jorden? Låt eleverna
ställa sig på linjen

Ställ frågan "Tänk dig att jorden har känslor. Hur mår i så fall jorden?" Nu ber du eleverna ställa sig på linjen. Påminn gärna om att det inte heller denna gång finns något rätt eller fel. Varje elev utgår ifrån sin upplevelse eller förståelse av hur jorden mår.

När alla eleverna ställt sig där de vill stå, låter du eleverna vända sig till den som står bredvid för att prata om varför de ställt sig just där. Efter det lyfter ni några reflektioner i helgrupp. Sedan får eleverna gå tillbaka till sina sittplatser igen.

Skriv upp vad jorden behöver på tavlan

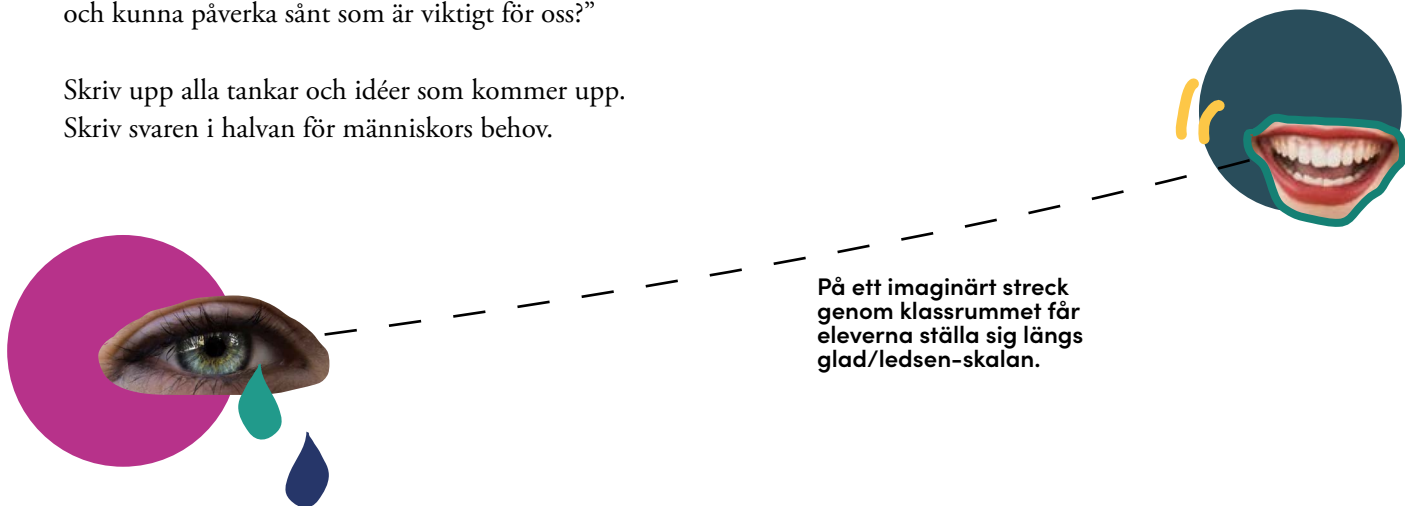
Ställ frågan "Vad är viktigt för att jorden (och allt som lever på den) ska kunna leva, fungera och må bra?"

Skriv upp alla tankar och idéer som kommer. Skriv svaren i halvan för jordens behov.

REFLEKTION

Titta tillsammans på de svar som kommit upp på tavlan. Kan detta vara en bild över vad vi behöver för att skapa en hållbar värld?

Finns det likheter mellan vad ni sett att vi människor behöver och vad jorden behöver? På vilket sätt hänger vi samman med jorden? Hur hänger vårt eget mående ihop med hur jorden mår? Använd gärna metoden EPA (se sid. 57) för att reflektera över det ni ser.

På ett imaginärt streck genom klassrummet får eleverna ställa sig längs glad/ledsen-skalan.

ÖVNING 2:

VADÅ HÅLLBAR?

 15 minuter

OM ÖVNINGEN

Denna läsövning öppnar upp för begreppet hållbar eller hållbar utveckling, tränar läsförståelse och uppmuntrar till en nyfikenhet på magasinet.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Omskaparnas elevmagasin, ett till varje elev. Alternativt skriv ut sid. 4 från magasinet till alla elever. Du hittar magasinet i pdf-format på Omskaparnas hemsida.

GENOMFÖRANDE

Läs tillsammans

Dela ut Omskaparnas elevmagasin till alla elever och slå upp sid. 4.

Läs texten "Vadå hållbar" högt tillsammans. Stanna upp vid ord som kan vara nya eller krångliga och fundera tillsammans över vad det kan betyda.

REFLEKTION

Låt eleverna surra i en bikupa (se sid. 57) om de tankar och känslor som kommer upp när ni läste texten, dela eventuellt några tankar i helgrupp.

ÖVNING 3:

DONUTEN

 50 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna utforska Kate Raworths Donut – en modell för hållbar utveckling – och skapa en grundläggande förståelse för vad som behövs för att skapa en hållbar värld. De får även träna på att tänka kreativt och lyssna på varandra.

FÖRBEREDELSE OCH MATERIAL

Skriv ut alla ”kort” som hör till övningen.

Skriv ut i A3-format och gärna i färg. Du hittar korten för nedladdning på Omskaparnas hemsida.

- 9 st miljökort (gröna)
- 12 st behovskort (lila)

Lägg ut två stora cirklar på golvet för att markera den inre och den yttre cirkeln i donuten. Du kan till exempel klippa till två snören (garn exempelvis) eller använda tejp. Mellan de två cirkelarna ska hela klassen få plats om de står i en ring, sida vid sida.

GENOMFÖRANDE

Undersök med eleverna vad en modell är

Berätta för eleverna att ni nu ska undersöka en modell som kallas donutmodellen. Diskutera med eleverna vad en modell är, vad de kan vara bra för och vilka begränsningar de kan ha. Använd till exempel en jordglob och en kartbok som exempel på två olika modeller av jorden.

Ge en introduktion till hållbarhet och donutmodellen

Hållbarhet, vad betyder egentligen det? I en hållbar värld har vi en planet som mår bra, människor som har det de behöver och vi använder vår ekonomi just

för att

se till att alla har det de

behöver utan att vi samtidigt förstör

planeten. Hållbarhet eller hållbar utveckling handlar alltså både om miljö, det sociala (alltså våra behov och rättigheter) och ekonomi. Donutmodellen är en modell för hur allt det här borde hänga ihop. Alltså hur en hållbar värld skulle kunna se ut.

Forskarna har hittat nio områden som är livsviktiga för att göra vårt liv på jorden stabilt. Inom varje område finns en gräns. Forskarna kallar dem för planetens gränser. Ett av dessa områden är klimatförändring. En viss klimatförändring klarar vi av, men förändras klimatet för mycket, går det över en viss gräns, går det inte längre att leva här som vi är vana vid att göra.

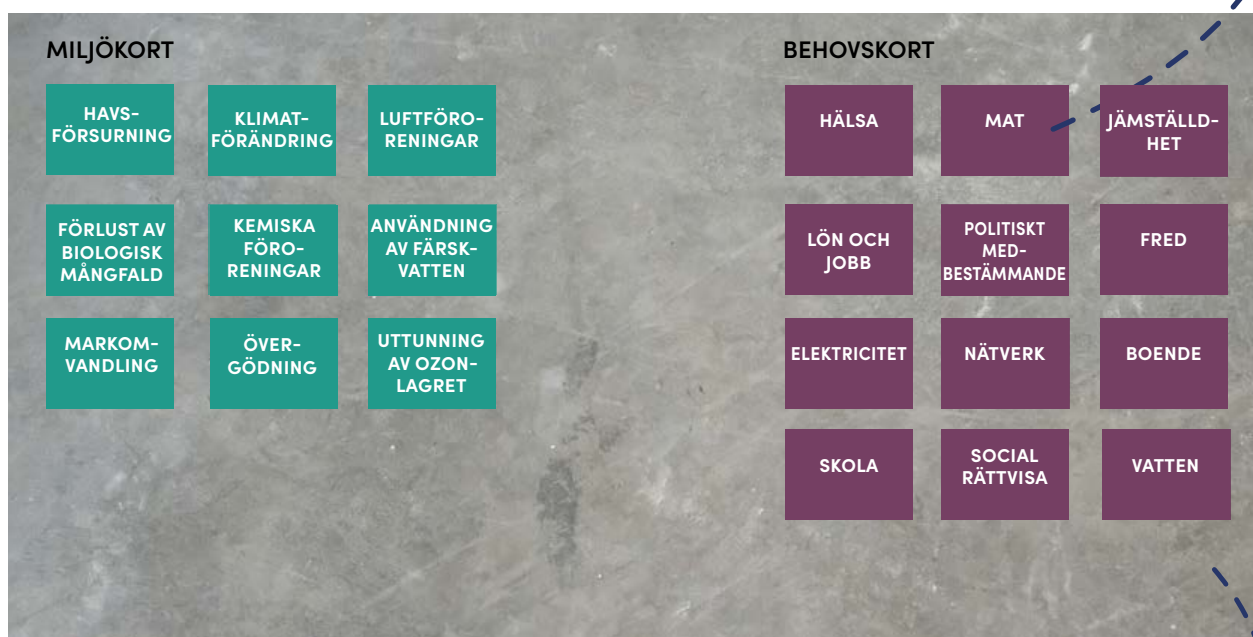

Förutom att vi behöver en stabil jord för att kunna leva våra liv här har vi människor också andra behov och rättigheter som är livsviktiga för att vi ska kunna leva ett ok liv. Det handlar om att alla ska ha mat att äta, att killar och tjejer ska ha samma rättigheter och att jag ska kunna påverka beslut som rör mig med mera.

Donutmodellen kopplar ihop allt det här. Men hur hänger egentligen planetens gränser ihop med våra behov och rättigheter?

Dela in eleverna i grupper och dela ut korten

Dela in eleverna i nio små grupper eller par. Dela ut ett miljökort och ett behovskort till varje grupp. Det finns totalt nio miljökort och tolv behovskort i donutmodellen. De tre behovskort som "blir över" kan du behålla.

FAKTA:

Grundläggande behov och rättigheter

– utifrån de globala målen

- **Mat**
- **Hälsa**
- **Skola**
- **Lön och jobb (för vuxna)**
- **Fred**
- **Politiskt medbestämmande** – Att kunna påverka och ha inflytande i politiska beslut.
- **Boende**
- **Social rättvisa** – Att skillnaderna mellan de fattigaste och de rikaste i ett land inte ska vara så stora.
- **Jämställdhet** – Att tjejer och killar har samma rättigheter och möjligheter.
- **Nätverk** – Att ha någon att be om hjälp ifrån när det behövs och ha tillgång till internet.
- **Elektricitet**
- **Vatten**

FAKTA:**Planetens gränser**

– de nio områden som forskare har identifierat som livsviktiga för att göra vårt liv på jorden stabilt. Inom varje område finns satta gränser för hur mycket vi klarar av.

- **Klimatförändring** – Mer växthusgaser i atmosfären ger till exempel högre temperatur, extrema väder och stigande havsnivå.
- **Havsförurning** – En fjärdedel av de växthusgaserna vi släpper ut hamnar i havet och gör havet surt. Det gör det svårt för djur och växter att överleva.
- **Kemiska föroreningar** – Giftiga ämnen som släpps ut i naturen från till exempel fabriker och avfall, kan lagras i kroppen på djur och människor och leda till olika skador.
- **Övergödning** – Används för mycket gödningsmedel, som kväve och fosfor, i jordbruket, läcker det ut i sjöar och hav och skapar övergödning. Det leder till algbloomning som kan vara giftig för

vattenlevande varelser och också gör att vi inte kan bada.

- **Användning av färskvatten** – Överdriven användning av färskvatten kan torka ut vattendrag och skada våra ekosystem.
- **Markomvandling** – När vi förändrar marken, till exempel avverkar skog, bara odlar en enda växtsort på väldigt stora fält eller lägger asfalt på marken gör vi det svårt för skogen att andas in koldioxid, djur att överleva och marken att suga upp vatten.
- **Förlust av biologisk mångfald** – När olika arter av djur och växter dör ut innebär det, förutom förlusten av dessa arter, att de ekosystem de lever i blir påverkade.
- **Luftföroreningar** – När små partiklar släpps ut i luften som exempelvis rök eller giftiga gaser kan de skada djur och växter och påverka vädret.
- **Uttunnning av ozonlagret** – Olika ämnen vi skapat gör ozonlagret tunnare. Ett tunt ozonlager gör oss mer sårbara för solens skadliga strålar.

Be eleverna fundera över kopplingar

Be eleverna fundera över om det kan finnas någon koppling eller samband mellan orden de fått. Hänger de ihop eller påverkar varandra på något sätt? Det finns inga färdiga svar här utan låt eleverna vara kreativa när de undersöker kopplingar. De får 5–10 minuter på sig. Om du vill kan du ta upp hur vår påverkan på miljön kan bli en grogrund för pandemier som i sin tur gör oss sjuka, som ett exempel på hur vår behandling av naturen kopplar till vår hälsa.

Många ord är svåra. Är de tveksamma över vad ett ord betyder kan de titta på sid. 10 i elevmagasinet. Ni kan också gå igenom svåra ord tillsammans så att alla har en grundförståelse.

Dela kopplingar med varandra

När tiden har gått får alla grupper berätta vilka ord de fått och vilken koppling de kunde se mellan orden. Fördjupa er gärna i de teman som eleverna blir extra nyfikna på.

Lägg ut korten i donuten

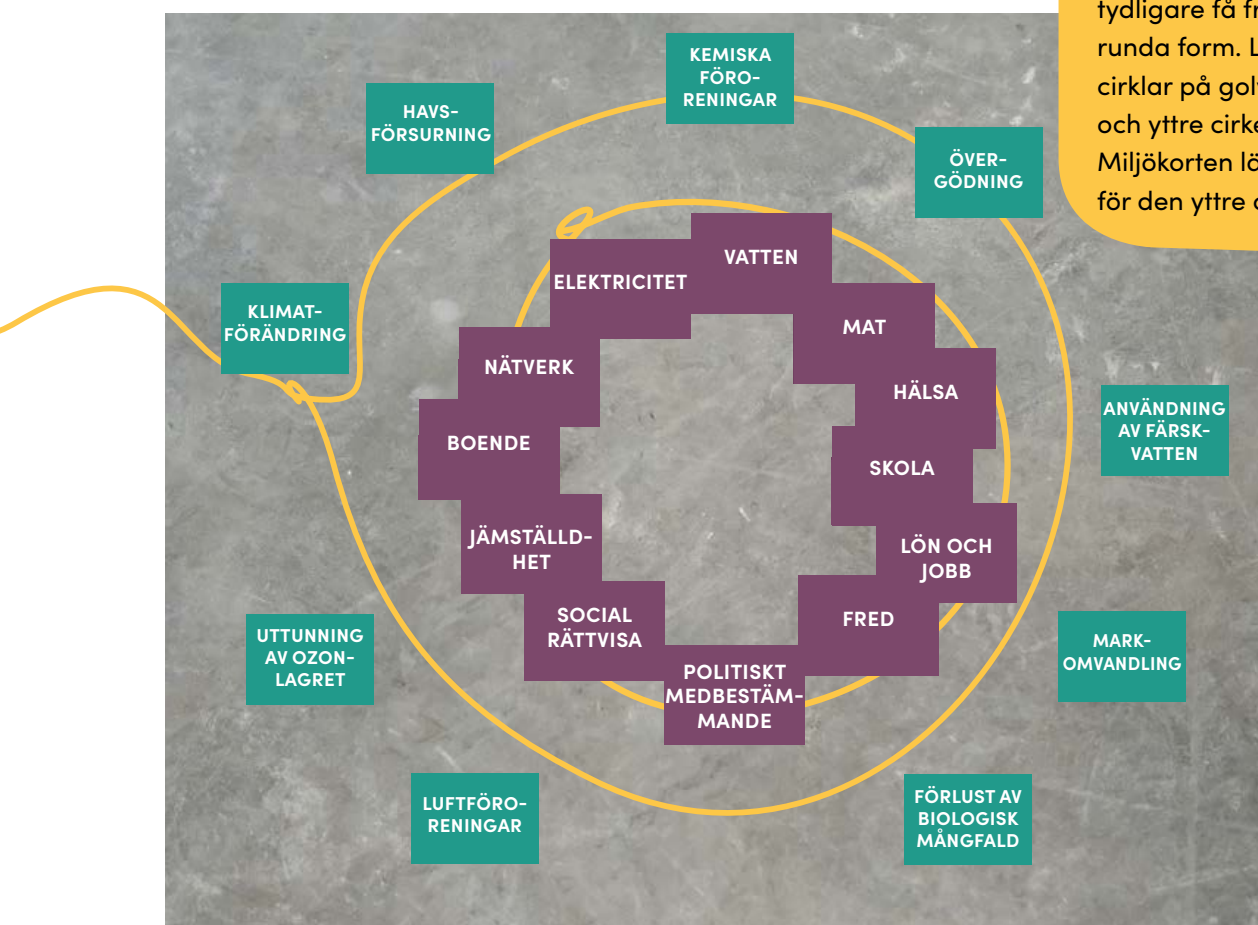
När alla grupper har fått berätta om de samband de sett är det dags att lägga ut korten i donutmodellen som ni tillsammans skapar på golvet.

Använd cirkelarna du lagt ut på golvet, och som symboliserar donuten, som en bas. Be eleverna placera behovskorten innanför den inre cirkeln och miljökortet utanför den yttre cirkeln.

Du lägger också ut de ytterligare behovskorten och berättar vad de handlar om.

Låt eleverna ställa sig i donuten

Låt alla elever ställa sig på själva donuten, i utrymmet mellan miljö- och behovskorten. Berätta för dem att detta utrymme, donuten, symboliserar den rättvisa och säkra platsen för mänskligheten. Där vill vi att hela klassen och hela mänskligheten ska få plats.

Använd ett långt snöre eller garnnystan för att tydligare få fram donutens runda form. Lägg ut två cirklar på golvet – den inre och yttre cirkeln i donuten. Miljökorten lägger ni utanför den yttre cirkeln.

Alla kort på golvet!

Ingen människa ska falla ner i hålet och vi ska inte pusha ut planetens gränser genom hur vi lever på jorden.

Vi har gått över gränsen

Berätta för eleverna att det tyvärr är så att vi redan har gått över gränsen eller är på väg att gå över planetens gränser då det gäller fyra av dessa områden. Kan de gissa vilka?

Svar: Klimatförändring, förlust av biologisk mångfald, markomvandling och övergödning. Vad kan det bero på att vi gått över gränsen?

Genom att dra ut dessa kort ur cirkeln kan du symbolisera att vi har gått över gränsen inom dessa områden. Om vi tar förlust av biologisk mångfald som exempel, alltså att olika djur och växter dör ut, finns det alltså en gräns för hur snabbt och hur många

djur och växter vi klarar av att förlora, innan det får allvarliga konsekvenser för vårt liv på jorden.

Stor skillnad mellan olika grupper

Låt jordens befolkning symboliseras av klassen och jordens resurser av ett pappersark, eller varför inte en riktig donut. Om ni är 25 personer i klassen, får fem av dessa representera den rikaste femtedelen på jorden och fem andra representera den fattigaste femtedelen på jorden.

Berätta för eleverna att när det gäller det vi människor behöver, så är det många som inte har det vi ser i mitten av donuten. Den rikaste femtedelen av jordens befolkning använder mest av jordens resurser, hela 80 procent. Naturresurser är det som vi hämtar från naturen, som olja, metaller, vatten och el, alltså allt det vi använder för att kunna tillverka saker och konsumera.

Riv av 80 procent av pappersarket eller bryt loss 80 procent av donuten och låt den rikaste femtedelen av befolkningen dela på detta.

Den fattigaste femtedelen använder bara 1 procent av jordens resurser. Fattigdom och ojämlikhet gör det också svårare att göra sin röst hörd och få det man behöver, som tex utbildning och mat eller sjukvård.

Riv/bryt av 1 procent av det som är kvar av pappersarket/donuten, och låt den fattigaste femtedelen av världens befolkning dela på denna procent.

En tydlig koppling mellan den yttre och inre ringen är att det är de rika som till störst del står för att pusha ut planetens gränser och att det är de fattigas behov och rättigheter som påverkas mest av detta.

Alla ska med

Vi behöver länder och företag som använder sin ekonomi på ett smart sätt så att alla har det de behöver utan att vi går över planetens gränser.

REFLEKTION

Reflektera tillsammans i cirkel i helgrupp (eller smågrupper). Använd gärna en "talpinne" eller metoden "talkort" för att skapa fokus och låta alla komma till tals (se sid. 57).

Hur ser skolans donut ut?

- Hur påverkar skolan planetens gränser?
- Hur påverkar det skolan om vi går över planetens gränser?
- Vems ansvar är det att alla på skolan har sina behov och rättigheter tillgodosedda?
- Hur påverkar skolan andra människors behov och rättigheter?

KNEP OCH KNÅP

I slutet på varje tema i elevmagasinet finns två sidor med knep och knåp som eleverna kan klura kring. Knep och knåp för det första temat Om en hållbar värld, hittar du på sid. 14 i elevmagasinet.

DIN PLATS I NATUREN

 15 minuter

OM ÖVNINGEN

Ett bra verktyg för att skapa inspirerande bilder av framtiden är att visualisera – att se för sin inre syn. I denna visualiseringssövning får gruppen landa, koppla till den personliga relationen till naturen och känna efter vad de är tacksamma för. Kan vi träna oss i att känna tacksamhet för det som är kan det i förlängningen motivera oss att arbeta för en annan värld.

GENOMFÖRANDE

Låt eleverna blunda och läs

Be eleverna blunda och läs följande text med lugn röst och många pauser:

Ta tre djupa andetag, in genom näsan och ut genom munnen i din egen takt.

När du andas in tar du del av syret från träd och växter på planeten, utan det skulle du inte kunna leva. När du andas ut ger du tillbaka koldioxid som de fångar upp.

Föreställ dig en plats i naturen där du känner dig trygg och tillfreds. Det kan vara under ett träd du brukar klättra i, en skogsdunge där du brukar plocka blommor eller blåbär eller kanske en strand som du tycker om att bada vid. Du vet vilken som är din plats. Sätt dig tillrätta så att du sitter riktigt skönt.

Se dig omkring med din inre syn på den plats där du sitter. Vad ser du? Känner du någon doft? Hör du något? Är det varmt eller lite friskt? Vad känner dina händer? Vad känner dina fötter? Ta in det som finns runt omkring.

Nu när du sitter här och njuter av din plats i naturen får du gärna tänka på vad du är tacksam över. Det kan vara något stort eller något litet. Allt är välkommet. Ta en stund och känn in vad du känner dig tacksam för just nu. Om du vill får du gärna se det framför dig.

När du känner dig redo kan du långsamt öppna upp dina ögon.

REFLEKTION

Låt eleverna dela vad de känner sig tacksamma över, i en bikupa (se sid. 57) med den de sitter bredvid.

I övningen guidar du dina elever till en inre plats i naturen

VIK EN LOPPA FÖR HÅLLBARHET

 45 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna undersöka vad hållbarhet handlar om och odla nyfikenhet för att lära mer på egen hand, till exempel genom elevmagasinet.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Ett blankt A4-papper per elev.
Färgpennor.

GENOMFÖRANDE

Låt eleverna vika loppor och skriva frågor

Alla elever får vika en loppa var. Sedan skriver de in upp till åtta frågor och svar som de själva hittar på utifrån elevmagasinet första tema "Om en hållbar värld", start sid. 4 i elevmagasinet. De kan färglägga flikarna i olika färger.

Låt eleverna svara på varandras frågor

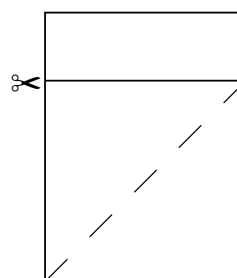
När eleverna är klara med sina loppor får de gå runt i klassrummet och svara på varandras frågor.

Den som ska få en fråga säger en siffra, till exempel fem. Personen med loppan som ska ställa frågan räknar då till fem med sin loppa. När hen stannar får den andra peka på en färg. Personen med loppan läser då frågan som finns under just den färgfliken.

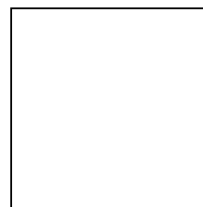
REFLEKTION

Återsamla gruppen och prata om de frågor de fått möta och besvara hos varandra och tankar som kommit upp. Hur var det att skapa egna frågor och svara på andras? Vad lärde de sig?

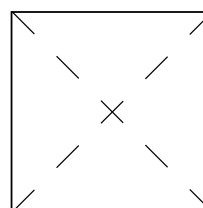
Låt eleverna prata lite i bikupor (se sid. 57) innan ni tar upp några tankar i helgrupp.

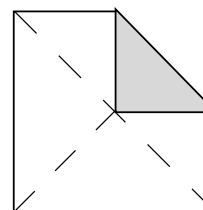
Klipp eller riv av ett A4-papper...

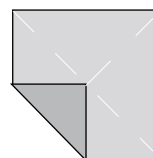
...så det bli kvadratisk.

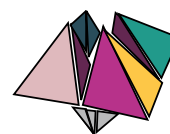
Vik diagonalt.

Vik alla hörn mot mitten.

Vänd och vik alla hörn igen.

Veckla ut och där är loppan!

Inspirerad av övning i
**The System Thinking Playbook for
Climate Change – a toolkit for
interactive learning**, av Linda Booth
Sweeney, Dennis Meadows, Gillian
Martin Mehers. Lästips!

ALLA TILLSAMMANS INOM PLANETENS GRÄNSER!

 45 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna utforska rättviseperspektivet i förhållande till resursfördelning och hållbar utveckling, något som också är en viktig aspekt i de Globala målen. De får samtidigt röra på sig.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Klipp till lika många snören, i olika längder, som elever i klassen. Det går bra att till exempel använda ett garnnystan. Räkna med totalt 50 meter snöre/garn för 25 elever.

Ett av snörena ska vara sex meter långt. Några av snörena ska vara en meter långa. Resten av snörena ska vara mellan en och fem meter långa.

Knyt ihop de två ändarna på varje snöre, så att varje snöre bildar en cirkel.

Övningen görs med fördel i ett relativt stort rum utan stolar och bord, till exempel i en gymnastiksal eller om borden i ett klassrum skjuts mot väggen så att mycket golvyta frigörs.

GENOMFÖRANDE

Lägg ut cirklarna på golvet

Lägg ut alla hopknutna snören i cirklar på golvet. Lika många cirklar som elever i gruppen. Be eleverna hjälpa till eller gör det under en rast till exempel.

Be eleverna ställa sig i en cirkel de valt

Be alla elever välja en cirkel att ställa sig i.

Om det finns någon elev som har svårt för fysisk kontakt kan den eleven assistera dig.

Berätta att cirklarna symboliserar naturresurser

Berätta för eleverna att de cirklar de står inom representerar olika naturresurser eller sånt som är viktigt att vi har tillgång till för att leva och må bra.

Be eleverna ge exempel på vad det kan handla om, som vatten, skog, mat etcetera.

Eleverna själva symboliserar hela mänskligheten.

Berätta vad övningen går ut på och vilka regler som finns

Du kommer med jämna mellanrum säga "byt". Eleverna ska då byta cirkel.

Använd lika många snören som antal elever och dela upp så att ni har:

1 st x 6 meter

Några x 1 meter

Resten mellan 1 och 5 meter

Knyt ihop så att de bildar cirklar

För att "överleva" till slutet av övningen måste var och en hela tiden hitta en plats inom en ny cirkel.

Den som inte har hittat en ny cirkel inom en minut efter det att du har sagt "byt" åker ut och får ställa sig vid sidan av.

När en elev har åkt ut är dennes uppgift att noggrant observera övningen och vad de andra eleverna gör. Vad de observerar har de nytta av under reflektionsdelen.

De enda reglerna igenom hela övningen är att båda fötterna måste röra golvet när de står i en cirkel och att de inte får nudda snöret på cirkeln de står i.

Säg "byt" ett antal gånger

Säg "byt" ett par gånger och låt eleverna byta cirkel så att de får en känsla av vad det handlar om.

Säg "byt" och plocka bort cirklar

Nästa gång du säger "byt" plockar du samtidigt bort några av de mindre cirklarna när de är tomma, så att antalet cirklar minskar. (Här kan en elev som kanske har svårt för fysisk kontakt hjälpa dig att plocka bort cirklar). Spara de största cirklarna till sist. Fortsätt så några vändor.

Du kan göra det mer dramatiskt genom att fantisera kring och berätta vad du plockar bort, till exempel skog som huggs ned eller vatten som torkar ut. Lämna de största cirklarna till sist.

Att du plockar bort cirklar kan leda till lite stress tills någon inser att det inte finns någon regel som säger att fler personer inte kan stå i samma cirkel.

Inspirera eleverna att tänka kreativt

När bara två eller en cirkel är kvar kommer det vara omöjligt för alla elever att stå upp inom cirklarnas gränser och samtidigt följa de två reglerna.

Påminn då om att allt som inte är förbjudet (enligt de två reglerna) är tillåtet. Någon kanske då kommer på att de kan sitta utanför cirkeln med endast fötterna innanför cirkeln, utan att nudda snöret.

När det bara är en cirkel kvar och alla som är kvar i övningen har sina fötter inom cirkelns gränser, är övningen slut.

REFLEKTION

Vad hände? Låt eleverna uttrycka sina synpunkter, känslor och slutsatser av övningen. Använd gärna metoden EPA (se sid. 57) för någon/några av frågorna.

Förslag på frågor:

- Vad hände?
- Tänkte du att varje person behövde ha en egen cirkel? Varför tror du?
- Hur kändes det när du inte fick plats? Hur kände du när du fick plats men inte någon annan?
- Om vi tänker på alla oss människor som bor på jorden – är det ok att ha en plan som innebär att vissa inte får plats? (Påminn om att eleverna symboliserade hela mänskligheten på jorden och ringarna alla naturresurser på jorden.) Varför, varför inte?
- Vad hände när ringarna sakta men säkert försvann, hur gjorde ni för att kunna fortsätta vara med i leken? Hur samarbetade ni? Vilka idéer hjälpte er?
- Vad behövs för att alla på jorden ska ha det de behöver och inte bara vissa av oss?

LEKTION 2

Om mat & Om resor

LEKTIONSTID: 1–1,5 timmar

ÖVNINGAR I LEKTIONEN

1. **Expert för en stund** (Läs- och delandeövning)
2. **Skolmat för jorden & En hållbar resa**
(Uppdragsövning med intervjuer)
3. **Dubbelmacka på tid** (Reflektionsövning)

ORD I LEKTIONEN

Ekologisk

Matsvinn

Norm

Odla

Producera, produktion, producent

Småskaligt och storskaligt jordbruk

Transport

Utsläpp

Växthusgaser

OM LEKTIONEN

Denna lektion vill inspirera till ett utforskande av mer miljö- och klimatvänliga sätt att äta och resa på. Eleverna kommer delas upp i olika expertgrupper där hälften kommer få agera experter på mat och andra hälften experter på resande. Slutligen får eleverna dela sina upptäckter med varandra. Genom lektionen tränar eleverna på samarbete, analytiskt tänkande och att dela med varandra.

BAKGRUND

Varför ska vi egentligen prata om vad vi äter och hur vi reser? Hur hänger det här ihop med donuten? Hur påverkar våra vanor egentligen andra människor och vår egen hälsa?

Vår mat och hur vi reser är två av de saker som påverkar klimat och miljö allra mest.

Mat är livsviktigt för att vi ska överleva. Samtidigt påverkar vad vi äter och hur maten produceras vår pla-

net och allt som lever här. En fjärdedel av våra utsläpp i Sverige kommer just från det vi äter. Att äta mer grönt (grönsaker, bönor, linser och frukt) och mindre kött är bra både för klimatet och vår hälsa. Är maten ekologisk är den dessutom bättre för den biologiska mångfalden och vi får mindre bekämpningsmedel i det vi äter.

Vi förflyttar oss många gånger på en dag. Vi åker till och från skola eller jobb och olika aktiviteter. En tredjedel av alla utsläpp i Sverige kommer från resor och transporter. Hälften av alla bilresor i Sverige är under fem kilometer. I tätort är hela 80 procent av bilresorna under 3–4 km, och skulle i många fall kunnat gjorts utan bil, till exempel med cykel! Förflyttar vi oss på ett sätt som är snällare mot vår jord, till exempel kollektivt, med cykel eller till fots, är det också bättre för vår hälsa.

För att få till en positiv förändring behöver vi alla göra det vi kan. Allt hänger ju samtidigt inte på dig eller mig, men gör vi något bra kan det också inspirera fler. Det blir som ringar på vattnet som också kan göra att politiker och företagsledare blir modiga och vågar ta beslut som gör stor skillnad.

ÖVNING 1: EXPERT FÖR EN STUND

 30 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna gå på nyfikenhet och välja en text de vill fördjupa sig i. De får även lära sig mer om hur vår mat och vårt resande påverkar miljön, klimatet, oss själva och andra. Eleverna får träna på att undersöka ett tema, samarbeta, ta initiativ och lära ut till varandra.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Ett elevmagasin till varje elev, alternativt utskrivna blad från magasinet. Sid.16–23 till hälften av eleverna och sid. 26–31 till andra hälften av eleverna.

GENOMFÖRANDE

Dela in klassen i olika expertgrupper

Dela in klassen i grupper om 4–5 elever. Berätta att hälften av grupperna ska få agera experter på hållbar mat och att andra hälften av grupperna ska få agera experter på hållbart resande.

Låt eleverna hitta något de fastnar för

Berätta för eleverna att de nu kommer få bläddra igenom sitt expertområde i magasinet och hitta något de fastnar för. Grupperna som agerar experter på mat tittar på sid. 16–23 och grupperna som är experter på resande kommer fokusera på sid. 26–31.

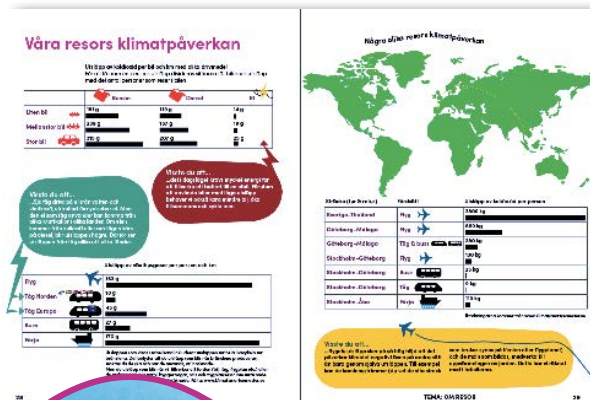
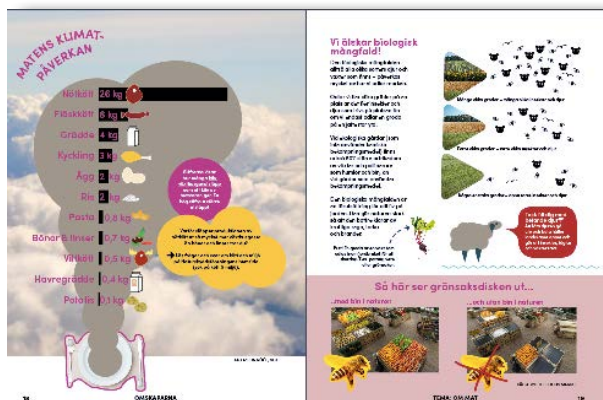
Eleverna får cirka tio minuter på sig att bläddra igenom sina sidor och hitta något de tycker verkar spännande och studera det en stund.

Låt eleverna dela med varandra vad de upptäckt

Eleverna får sedan, i tur och ordning, dela med resten av sin grupp vad just de hittat i magasinet och vad det handlar om.

REFLEKTION

Reflektera tillsammans i helgrupp över vad de lärt sig i de olika grupperna. Var det något som var nytt för dem? Använd gärna metoden ”talpinne” (se sid. 57) för att skapa ett aktivt lyssnande.

Eleverna får i olika expertgrupper djupdyka i magasinets teman kring mat och resor.

ÖVNING 2:

SKOLMAT FÖR JORDEN
& EN HÅLLBAR RESA

1 timme

OM ÖVNINGEN

I denna övning fortsätter eleverna att arbeta i sina expertgrupper och träna samarbete. I övningen får hälften av grupperna utforska hur skolmaten ser ut och andra hälften hur personalen reser. Slutligen får de ta fram förslag på förändringar.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Skriv ut arbetsblad

Skriv ut arbetsbladen så att hälften av klassen får arbetsbladet om skolmat och andra hälften arbetsbladet om resande. Du hittar arbetsbladen i slutet av övningen och på Omskaparnas hemsida.

Hitta intervjupersoner i matsalen

Stäm av med personalen i skolmatsalen om det går bra att eleverna kommer med frågor om skolans mat under den aktuella lektionen. Om det är möjligt är det bra om det finns en intervjuperson tillgänglig för varje elevgrupp, alltså ca tre intervjupersoner (beroende på hur många ni är i klassen och hur många grupper som alltså kommer jobba med just detta uppdrag). Om du vill kan du också ge frågorna till personalen i förväg så att de kan förbereda sig lite.

Hitta intervjupersoner för resande ur övriga personalen

Förbered några andra ur personalen, cirka tre intervjupersoner (som rektor, lärare, fritidsledare), på att eleverna kommer komma med frågor angående hur de och deras familj reser.

GENOMFÖRANDE

Dela ut arbetsbladen och introducera uppdragen

Dela ut arbetsbladen till respektive grupp och introducera de olika uppdragen. Grupperna som är experter på mat kommer göra uppdraget "Skolmat för jorden" och grupperna som är experter på resande kommer göra uppdraget "En hållbar resa".

Berätta om intervjupersoner

Berätta för varje grupp vilken intervjuperson just deras grupp kommer intervju.

Låt eleverna bekanta sig med uppdragen och bestämma rollfördelning

Låt eleverna titta igenom sina uppdrag, läsa igenom frågorna och ta reda på mer om det är något de inte förstår, antingen genom att fråga dig eller genom att titta i magasinet.

Sedan får de komma överens om vem som ska göra vad under intervjun.

Låt eleverna genomföra sina intervjuer

Berätta hur mycket tid grupperna har på sig för att intervju och när de behöver vara tillbaka i klassrummet för att sammanställa och formulera sina förslag. Skicka sedan iväg dem på sina intervjuuppdrag.

Låt eleverna formulera egna förslag

När eleverna är tillbaka från sina intervjuer får de i sin grupp tillsammans formulera förslag utifrån det de lärt sig från magasinet och hört i intervjuerna. Hjälp dem gärna att problematisera och tänka ett extra varv.

Knep och knäp som extrauppgift

Är en grupp klar tidigare än de andra kan de jobba med knep och knäp-uppgifterna som hör till dessa två teman. De hittar dem på sid. 24–25 och 32–33 i elevmagasinet.

REFLEKTION

Reflektionen kring båda uppdragen kommer i nästa övning Dubbelmacka på tid.

Skolmat för jorden

UNDERSÖK

Läs igenom frågorna nedan. Om det är något ni inte förstår – ta reda på vad det betyder.

INTERVJU

Gör ett besök i matsalen och ställ följande frågor till den person ni ska intervjua. Skriv ner svaren.

- Vad gör ni för att servera mat som är bra för klimat och miljö?
- Hur mycket av skolmaten kommer från växtriket (förutom salladsbuffén)?
- Jobbar ni för att byta ut en del av köttet mot andra proteiner, till exempel bönor och linser?
Varför/varför inte?
- Hur mycket av skolmaten är ekologisk?
- Vad gör ni för att minska matsvinnet?

ERA FÖRSLAG

Gå tillbaka till klassrummet och titta på de svar ni fått. Ta tillsammans i gruppen fram **tre förslag** på hur skolmaten skulle kunna bli ännu schysstare mot jorden och oss som bor här – mer hållbar helt enkelt. **Skriv ner era förslag.**

Finns det något sätt ni elever skulle kunna påverka vad som serveras i matsalen, t ex genom elevrådet, ett matråd eller en miljögrupp? **Skriv ner era idéer!**

En hållbar resa

UNDERSÖK

Läs igenom frågorna nedan. Om det är något ni inte förstår – ta reda på vad det betyder.

INTERVJU

Sök upp den person ur personalen som ni ska intervjua. Ställ följande frågor och fyll i svaren i tabellen nedan:

- Vilka aktiviteter åker du och din familj till under en vecka? (Skriv en aktivitet per rad.)
- Vilka transportmedel använder ni för att åka till de olika aktiviteterna?
- Hur långa är de olika sträckorna (tur och retur)?
- Hur många gånger per vecka åker du/ni till varje aktivitet?
- Om ni åker bil, hur många åker i bilen?

Övrig fråga:

- Vad skulle du/ni behöva för att resa på ett sätt som var snällare mot miljö och klimat?

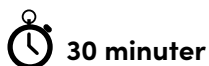
SVAR:

Aktiviteter under en vecka	Transport-medel	Sträcka tur och retur	Antal många gånger/vecka	Om transportmedlet är bil, hur många åker i bilen?
Ex. Jobb	Bil	8 km	5	1

ERA FÖRSLAG

Gå tillbaka till klassrummet. Titta på svaren ni fått. Ta tillsammans i gruppen fram **tre förslag** på hur personen ni intervjuat och dennes familj skulle kunna resa mer klimatsmart. **Skriv ner era förslag.**

Vad skulle behövas (till exempel från kommunen) för att personen skulle kunna resa mer klimatsmart? **Skriv ner era idéer!**

ÖVNING 3:**DUBBELMACKA PÅ TID****OM ÖVNINGEN**

I denna övning får eleverna träna på att både lyssna på varandra och att förmedla det de har upptäckt i sina undersökningar. Att lära ut är ett av de bästa sätten att lära sig på.

GENOMFÖRANDE**Be eleverna ställa sig på två led**

Alla elever får ställa sig på två glesa led mitt emot varandra. I det ena ledet står de elever som jobbat med hållbart resande och i det andra de som jobbat med hållbar mat.

Be eleverna ta ett kliv fram

Be eleverna ta ett kliv fram, så att de hamnar mitt emot en person från det andra ledet. Är det ojämnar par går det bra att vara tre personer i en grupp.

Låt eleverna lyssna och berätta vad de upptäckt

På tid (till exempel två minuter) får nu eleven från det ena ledet berätta vad hen upptäckt under undersökningen de gjort. Den andra elevens uppgift är att lyssna och ev ställa följdfrågor.

När tiden är ute får den som lyssnat berätta om sina upptäckter utifrån sin grupps undersökning och den andra personen lyssnar. Även detta på tid.

Be eleverna ta ett kliv till vänster

När tiden är ute på nytt tar alla ett kliv till vänster och hamnar mitt emot en ny person som de nu får berätta för/lyssna på/ställa följdfrågor till.

Upprepa detta det antal gånger som tiden tillåter.

REFLEKTION

Låt eleverna reflektera i bikupor (se sid. 57) och dela sedan några tankar i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Vad har du lärt dig? Vad är det viktigaste du tar med dig?
- Varför äter vi som vi gör? Varför reser vi som vi gör? Vad behövs för att ändra en vana? Vad/vem påverkar oss? (Normer, ideal och förutsättningar.)
- Vems är ansvaret för att vi ska kunna äta och resa hållbart? Vad kan vi göra för att påverka?

BESÖK I VERKLIGHETEN

Introducera studiebesök 1 om ni kommer göra det efter denna lektion eller återknyt till studiebesöket om ni gjort det innan denna lektion.

FLER ÖVNINGAR PÅ SAMMA TEMA:

VAD ÅT DU IGÅR KVÄLL?

 15 minuter

OM ÖVNINGEN

Denna övning syftar till att öppna upp ögonen för hur vår relation till det vi äter påverkar naturen och oss själva. Idag är mat ofta något vi hämtar i en affär, i en förpackning, utan att veta var den odlats eller vem som odlat den. Vår relation till vår mat har betydelse för vad vi till exempel väljer att äta och hur mycket vi slänger.

GENOMFÖRANDE

Fråga eleverna vad de åt och diskutera

Fråga eleverna vad de åt igår kväll.

Låt eleverna sedan diskutera följande frågor (skriv upp på tavlan) i bikupor (se sid. 57):

- Var kom maten ifrån?
- Vem har odlat den eller fött upp den (vem är producent)?
- Hur påverkar det jag äter mig och naturen?

REFLEKTION

Reflektera vidare tillsammans, först i bikupor och sedan i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Varför vet vi så sällan var maten kommer ifrån eller vem som odlat den?
- Hur påverkar det vi vet om maten, hur mycket vi slänger?
- Hur påverkar maten vi äter klimatet, miljön och oss själva?

NORMER & RESANDE

 15 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna reflektera över och diskutera hur vårt sätt att resa kan påverka normer för vad som blir eftersträvaransvärt när det gäller vårt resande. De får även fundera över hur vi genom att vara med och förändra normer kan bidra till en mer hållbar värld.

GENOMFÖRANDE

Be eleverna titta på seriestrippen och diskutera

Be eleverna slå upp sid. 27 i elevmagasinet och titta på seriestrippen om Thailandsemestern.

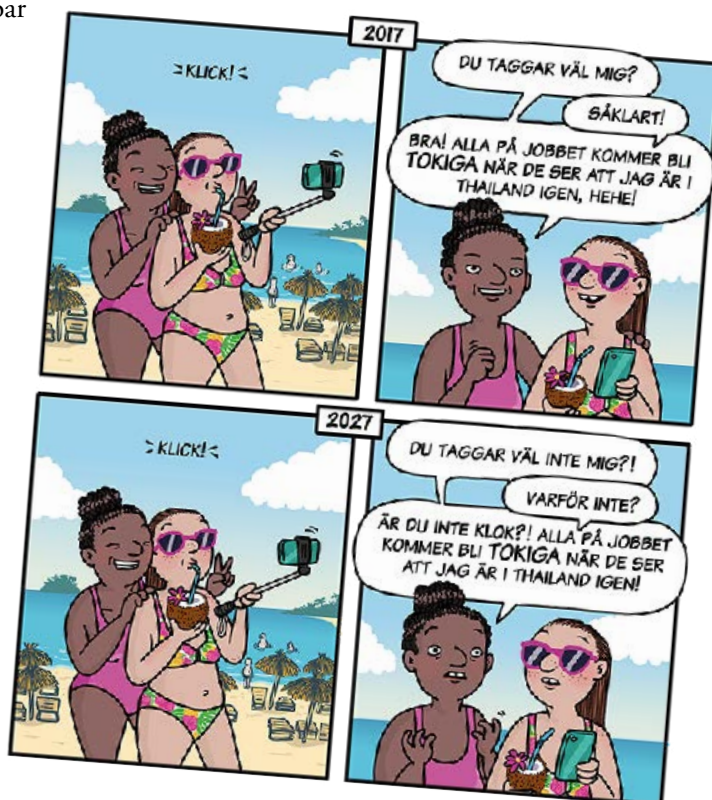
Låt eleverna diskutera i bikupor (se sid. 57) vad de ser i seriestrippen och vad de tänker och känner kring den.

REFLEKTION

Reflektera vidare kring normer, först i bikupor och sedan vidare i helgrupp:

- Hur påverkar vår syn på hur och vart andra reser hur vi själva reser?
- Vad är häftigt? Varför? Vem bestämmer det?
- När blir det häftigt att stanna hemma?

Diskutera gärna vidare kring vad en norm är, hur den skapas och hur vi kan vara med och påverka normer. Mer om normer hittar ni på sid. 39 i elevmagasinet.

LEKTION 3

Om konsumtion

Gör gärna lektionen i samarbete med slöjdlärarna.

LEKTIONSTID: 1–1,5 timmar

ÖVNINGAR I LEKTIONEN

1. **Plantan planeten**
(Reflektionsövning)
2. **Lagat!** (Praktisk övning, textilslöjd)
3. **Återbruk för planeten** (Praktisk övning, återbruk)

ORD I LEKTIONEN

Konsumtion

Konsumera

Odla

Producera

Resurser

OM LEKTIONEN

Genom att ifrågasätta konsumtionen och våga testa andra sätt att göra saker på, kan vi bidra till att skapa nya normer för en hållbar planet. I denna lektion får eleverna reflektera över varför vi egentligen konsumerar som vi gör och hur vårt sätt att konsumera påverkar klimat, miljö och andra. De får även träna på att arbeta praktiskt med resursbevarande återbruk.

Lektionen kan exempelvis börja i helklass med övningen Plantan planeten för att sedan gå över i halvklass. Den ena halvklassen jobbar då med övningen Lagat! med textilslöjdläraren och den andra halvan jobbar med övningen Återbruk för planeten med klassläraren eller träslöjdläraren.

BAKGRUND

Hur påverkar vår konsumtion planetens gränser och alla människors behov och rättigheter? Vad har egentligen vår konsumtion med donuten att göra?

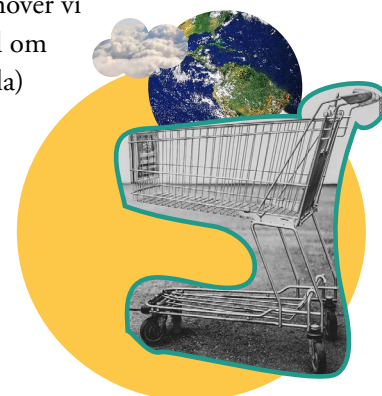
Vi har byggt upp ett samhälle som bygger på tillväxt, alltså en ständig ökning av produktionen och konsumtionen av varor och tjänster, som i sin tur ger

mer pengar. För att producera allt vi ska konsumera behövs naturresurser som metaller, trä, vatten och olja. För att tillverka ett par jeans går det till exempel åt 10 000 liter vatten. För att vi ska kunna handla de där jeansen billigt här i Sverige är det oftast någon i ett annat land som jobbat många timmar med en väldigt låg lön. För den personen kan det vara svårt att få tillgång till de behov vi såg i mitten på donuten, så som god hälsa, att kunna skicka sina barn till skolan och ha tillgång till bra mat. Hjulet fortsätter snurra.

Vår konsumtion ger också utsläpp av växthusgaser. Genomsnittssvensken släpper ut nio ton växthusgaser per år. Vi lever och konsumerar som om vi hade fyra jordklot. Samtidigt som medelvärldsmedborgaren lever som om vi hade 1,7 jordklot. Det är höginkomstländer som ligger bakom den största delen av utsläppen som påverkar vårt klimat. Samtidigt är det människor i låg- och medelinkomstländer som drabbas hårdast av effekterna av klimatförändringarna.

För att klara Parisavtalet med en temperaturökning på max 2 och helst 1,5 grader, måste utsläppen minska radikalt de närmaste tio åren. Vi behöver också skydda våra ekosystem som tar upp och lagrar koldioxid – som skogen – för att klara detta. Utsläppen per person i alla länder måste ner till mindre än ett ton per person och år inom de närmaste årtiondena. (Fördjupa gärna genom att använda texterna om växthuseffekten, klimatförändring, Parisavtalet och ekosystem i elevmagasinet på sid. 5–7 och 13.)

Vår konsumtion påverkar både planeten och oss människor, därför behöver vi tänka om och ta hand om det vi har på ny (gamla) sätt!

ÖVNING 1:

PLANTAN PLANETEN

20 minuter

OM ÖVNINGEN

Genom ett praktiskt exempel får eleverna i denna övning reflektera över hur vår konsumtion ser ut och hur den påverkar jorden och oss människor.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

En kryddplanta, till exempel mynta eller basilika.

GENOMFÖRANDE

Berätta om "Earth Overshoot Day"

Vårt sätt att konsumera påverkar vår jord. "Earth Overshoot Day" är den dag på året som mänsklig-heten har använt mer resurser (till exempel fisk eller skog) från naturen än vad vår planet kan återskapa på ett år. Den dagen infaller tidigare och tidigare för varje år. År 2020 inföll den redan den 22 augusti.

Visa kryddplantan för klassen och prata om naturresurser

Visa en kryddplanta för klassen. Kryddplantan får i denna övning representera vårt jordklot och alla de naturresurser som finns här.

Be eleverna ge förslag på olika resurser från naturen som vi behöver och använder.

Hur kan vi laga många måltider av en planta?

Be eleverna föreställa sig att vi vill laga en god, kryddrik måltid. Vi har bara denna enda kryddplanta. En enda planet. Hur ska vi göra? Ta emot förslag.

Antingen kan vi plocka alla blad och äta gott en gång. Men hur blir det då nästa gång vi ska laga mat?

Knipsar vi istället av stjälken strax ovanför ett bladpar kommer stjälken förgrena sig i två nya stjälkar som kommer få nya blad. På så sätt får vi både krydda till vår middag idag och kommer ha krydda även nästa gång vi vill laga mat.

Samma sak gäller för hur vi behöver behandla jorden! Om vi exempelvis fiskar för mycket ett år, kommer inte fiskarna hinna föröka sig så pass mycket att det finns lika mycket fisk att fiska nästa år.

Skicka runt plantan och låt eleverna försöka

Skicka runt plantan och låt eleverna knipsa av stjälkar ovanför ett bladpar (och äta upp kryddan om de vill).

Spara plantan i klassrummet och observera

Spara plantan i klassrummet och undersök med jämna mellanrum om det kommit nya stjälkar och blad.

REFLEKTION

Medan plantan går runt kan ni reflektera tillsammans i helgrupp över vår konsumtion, exempelvis utifrån dessa frågor:

- Vad konsumerar vi?
- Vad eller vem påverkar oss då det gäller hur mycket och vad vi konsumerar?
- Hur påverkar vår konsumtion naturen?
- Hur påverkar vår konsumtion andra människor?

Om ni har tid...

Be eleverna titta på bilden med granen på sid. 43 i elevmagasinet. Bilden visar tips på hur vi kan minska vår konsumtion och vårt avfall. Låt sedan eleverna diskutera två och två kring vad de ser. Vilka tips har de på hur vi kan få det vi behöver utan att konsumera?

ÖVNING 2:

LAGAT!

(i samarbete med textilslöjds läraren)

1 timma

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna träna på att lagningstekniker genom att jobba praktiskt med de klädesplagg de tagit med sig. De får också reflektera kring hur det kan påverka oss och planeten.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Undersök med textilslöjds läraren om ni kan samarbeta kring denna lektion.

Förbered eleverna på att de ska ta med ett klädesplagg som behöver lagas, till lektionen.

GENOMFÖRANDE

Prata med eleverna om varför vi lagar

En bra sak vi kan göra för planeten är att vårda det vi har och laga det om det blir trasigt, istället för att slänga och köpa nytt.

Laga, laga, laga!

Introducera eleverna i någon/några lagningstekniker och låt dem sätta igång.

En trasig tröja får nytt liv på Valboskolan.

REFLEKTION

När alla börjar bli klara med den lagning de påbörjat, eller i alla fall fått en känsla för hur det går till, reflekterar ni tillsammans över det ni gjort, först i bikupor (se sid. 57) och sedan i helgrupp.

Använd exempelvis följande frågor:

- Varför gjorde vi det här?
- Hur kändes det?
- Hur kan det påverka vår jord och andra om vi vårdar och lagar det vi har?
- Hur gjorde människor förr? Hur tog våra mor- och farföräldrar hand om sina saker? Varför? Vad kan vi lära av dem?

Sashiko-lagning på jeans.

TIPS OCH INSPIRATION:

- **Lagningsteknik för kläder:** "visible mending", till exempel Sashiko.
- **Fixa grejen:** Tips på lagningstekniker för olika typer av prylar och kläder går att hitta på Naturskyddsföreningens kampanj Fixa grejen: www.naturskyddsforeningen.se/fixagrejen/

ÖVNING 3:

ÅTERBRUK
FÖR PLANETEN

45 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna göra varsin plånbok av en havredrycksförpackning med skruvkork och reflektera över vad återbruk kan betyda för oss och planeten. Tänk om alla pengar i den plånboken kunde gå till begagnade saker istället för nya!

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Undersök med träslöjds läraren om ni kan samarbeta kring denna lektion.

Förbered eleverna på att de ska ta med sig en tom, väl rengjord och torr havredryck-, juiceförpackning eller liknande till lektionen. Det är viktigt att den har skruvkork.

Det är bra om den lärare som kommer leda övningen själv har testat att tillverka den plånbok som eleverna ska tillverka, innan lektionen.

Om du söker på *plånbok av mjölkpaket* eller *upcycling med Sandra* på Youtube hittar du en instruktionsvideo.

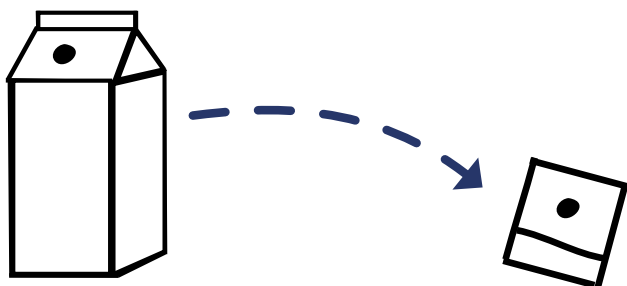
GENOMFÖRANDE

Berätta för eleverna om återbruk

Istället för att köpa nytt, kan vi tillverka det vi behöver själva, av material vi kanske bara skulle slängt eller lämnat till återvinningen – det kallas återbruk. Återvinning kräver också energi för att fungera.

Låt eleverna skapa varsin plånbok

Visa eleverna den plånbok du satt ihop och hjälp dem att själva göra varsin egen plånbok steg för steg.

REFLEKTION

När alla börjar bli klara med sin plånbok, reflekterar ni tillsammans över det ni gjort, först i bikupor (se sid. 57) och sedan i helgrupp.

Använd till exempel följande frågor:

- Varför gjorde vi det här?
- Hur kändes det?
- Hur kan återbruk påverka jorden och andra?
- Hur gjorde människor förr? Hur fick era mor- och farföräldrar det de behövde? Vad kan vi lära av dem?

BESÖK I VERKLIGHETEN

Introducera studiebesök 2 om ni kommer att göra det efter denna lektion.

KNEP OCH KNÅP

De elever som blir klara snabbt kan fortsätta att pyssla på knep och knåpsidorna i elevmagasinet, sid. 44–45.

FLER ÖVNINGAR PÅ SAMMA TEMA:

I TEXTILFABRIKEN

 30 minuter

OM ÖVNINGEN

I den här övningen får eleverna möta Syeda och reflektera över vad som gör vår konsumtion som den ser ut idag möjlig (eller omöjlig).

GENOMFÖRANDE

Var är våra kläder tillverkade?

Be eleverna titta på något av sina klädesplagg och undersöka var det är tillverkat någonstans.

Berätta om hur arbetsvillkor kan se ut i textilindustrin

Det är inte bara vår miljö och klimat som påverkas av vår konsumtion, utan också andra människor. Ofta är kläderna vi har på oss tillverkade långt bort från Sverige. Många av de som arbetar där med att sy de kläder vi hittar i olika butiker, har löner som inte räcker för att köpa det de behöver. Det kan handla om bra mat för hela familjen, skola för barnen eller läkarbesök om det skulle behövas. Dessutom jobbar de ofta väldigt långa dagar.

Läs personporträttet och diskutera

Läs personporträttet (högt tillsammans eller var och en för sig) på sid. 40 i elevmagasinet och diskutera följande frågor, använd till exempel metoden EPA (se sid. 57) för några av frågorna:

- Varför arbetar Syeda 12 timmar om dagen?
- Vad kände du när du hörde Syedas berättelse?
- Hur skulle du vilja förändra Syedas situation?
- Vad behövs för att förändra Syedas situation?

REFLEKTION

Fråga eleverna hur vi individer, företagen och de som bestämmer i våra länder skulle kunna påverka Syedas situation. Låt dem prata i bikupor (se sid. 57) innan ni pratar i helgrupp.

Stöd i diskussionen:

Vi kan påverka genom vad vi väljer eller inte väljer att köpa och genom att ställa frågor till butiken. Vi kan också visa för våra vänner och familj vad vi tycker är viktigt och engagera oss tillsammans med andra.

Företagen kan påverka till exempel genom att betala levnadslöner (läs mer om det på sid. 37 i elevmagasinet) och ha bra arbetsvillkor för dem som jobbar för företaget. De kan också underlätta så att de som jobbar på till exempel en fabrik i ett annat land som syr kläder för företaget, ska kunna vara med i facket och på så sätt kunna påverka sina arbetsvillkor. De kan även se till att företaget påverkar miljön så lite som möjligt.

- **De som bestämmer i ett land** kan påverka genom att bland annat stifta lagar som skyddar miljö och människors rättigheter där företaget har verksamhet (i hela leverantörsledet) och påverka för internationella överenskommelser som gör att fler länder gör likadant.

Läs Syedas berättelse i elevmagasinet!

VAD VILL DU SKYDDA PÅ JORDEN?

 15 minuter

OM ÖVNINGEN

Känner vi en samhörighet med naturen kan det också skapa empati för allt som är runtom oss och en vilja att bidra. Syftet med övningen är att stimulera just detta och att se hur vi påverkar naturen och hur naturen påverkar oss. Eleverna får också träna på att uttrycka vad som är viktigt för dem.

GENOMFÖRANDE

Ställ en fråga och låt eleverna fundera och dela

Ställ frågan ”Vad vill du skydda på jorden?” till eleverna. Använd metoden EPA (se sid. 57) till exempel på följande sätt. Låt eleverna fundera själva (alla förståelser av frågan är välkomna) över frågan och sedan dela med den de sitter bredvid. Låt dem sedan gå vidare och fundera tillsammans kring varför de vill skydda just detta.

Låt eleverna dela några av tankarna i helgrupp.

REFLEKTION

Reflektera i helklass kring hur naturen påverkar oss, hur vi påverkar naturen och varför det är viktigt att skydda det vi älskar.

PLOGGA

(Kan göras i samarbete med idrottsläraren.)

Tid: Beror på hur lång promenad/joggingrunda ni vill ta.

OM ÖVNINGEN

Att bli varse vår omgivning och det skräp vi kan hitta där kan skapa en medvetenhet kring vårt skräpbeteende. I denna övning får eleverna kombinera rörelse med en praktisk insats för närmiljön.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Påsar till alla och handskar om det finns.

På Håll Sverige Rent går det att anmäla skolan till skräpplockardagar och även då beställa skräpplockarmaterial kostnadsfritt.

GENOMFÖRANDE

Dela ut påsar

Dela ut en påse till alla elever som de kan använda för att samla upp det skräp de hittar.

Gå/jogga en runda

Ta med eleverna på en promenad eller joggingrunda där ni plockar upp skräp ni hittar på vägen.

REFLEKTION

Reflektera tillsammans, först i bikupa (se sid. 57) och sedan i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Hur kändes det att plogga?
- Var det några speciella tankar som dök upp?
- Hur kan vi använda skräp?
- Vad kan vi göra för att få mindre skräp (i naturen)?

LEKTION 4

Om omställning

LEKTIONSTID: 1,5 timmar

ÖVNINGAR I LEKTIONEN

1. **Jag vet hur vi gör!** (Rollspel)
2. **En bild av framtiden** (Visualiserings- och ritövning)

ORD I LEKTIONEN

Fossil energi

Ikkevåldsaktion

Låginkomstländer / Höginkomstländer

OM LEKTIONEN

I den här lektionen får eleverna, genom ett rollspel, sätta sig in i olika åsikter kring hur vi kan nå den framtid vi vill ha och träna på att argumentera för och emot olika ståndpunkter. De kommer också få utforska hur deras bild av framtiden skulle kunna se ut. Eleverna får i lektionen träna samarbete, att dela idéer med varandra och att vara kreativa tillsammans.

BAKGRUND

Under de lektioner som gått har vi undersökt hur vår jord mår och vad vi kan göra för att ta hand om jorden, oss själva och varandra – allt för att vi ska få en hållbar planet där vi och många generationer efter oss kan fortsätta leva och må bra. För att skapa en sån framtid behöver vi skapa en annan berättelse. En berättelse om en hållbar framtid och nutid som vi kan längta efter och jobba för att komma till. En berättelse som kan göra det mer tydligt för oss vad vi vill och vilka möjligheter vi har. En vision för framtiden.

Omställning handlar om att ställa om från ett ohållbart samhälle till ett samhälle där vi lever i samspel med naturen och varandra. Omställning börjar inifrån oss själva. Kan vi ta hand om oss själva och lyssna på de signaler vi får inifrån är det också lättare att visa omsorg om andra och naturen. Vi kan börja med att ställa oss frågan om vad som är viktigt på riktigt.

Ett kollage av eleverna på Backebo-skolan i Nacka.

ÖVNING 1:

JAG VET HUR VI GÖR!

50 minuter

OM ÖVNINGEN

Eleverna får i denna övning fundera kring olika vägar till en hållbar framtid. Utifrån roller med olika perspektiv får eleverna diskutera några frågor och träna på att argumentera. På så sätt utforskar de olika synvinklar på vad vi behöver göra, och hur vi kan komplettera varandra, för att skapa en hållbar plats där vi bor.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Klipp ut tre små papperslappar till varje elev.

Skriv ut och klipp ut rollkortet så att alla elever får ett rollkort var. Du hittar kortet sist i övningen och på Omskaparnas hemsida.

GENOMFÖRANDE

Be eleverna skriva ner frågor

Dela ut tre små papperslappar till varje elev. På lapparna ber du eleverna skriva ner frågor som de tycker är viktiga och som handlar om hur **den plats ni bor på** kan bli mer hållbar, både då det gäller miljön, behov och rättigheter för människorna som bor där och hur vi ska fixa det hela ekonomiskt. Samla in lapparna.

Exempel på frågor: *Hur ska vi ta oss till skolan? Vad kan vi göra så att ingen ska bli illa behandlad på grund av sin hudfärg? Hur kan alla få mat som är bra för både dem och planeten? Vad kan vi göra för att tjejer och killar ska få höras lika mycket i klassrummet? Hur ska vi göra för att alla ska ha någonstans att bo? Vad skulle kunna få oss att köpa färre nya saker?*

Dela ut rollkortet och dela in i grupper

Dela ut ett rollkort till varje elev. Be alla som fått samma rollkort att sätta sig tillsammans så att det bildas fem grupper. En med "aktivister", en med "omställare", en med "teknikutvecklare", en med "fortsättare" och en med "journalister".

Låt eleverna leva sig in i sina roller

Varje grupp läser sitt kort tillsammans. Om det finns ord de inte förstår hjälps de åt att förstå vad de kan betyda.

Tillsammans funderar de över den roll de fått och lever sig in i den. Hur är personen? Vad tycker den är viktigt?

Be eleverna läsa i magasinet

När eleverna har levt sig in i sina roller får aktivisterna, omställarna, teknikutvecklarna och fortsättarna läsa den text i elevmagasinet som hänger ihop med den egna rollen. På så sätt kan de hitta ytterligare inspiration till sin roll.

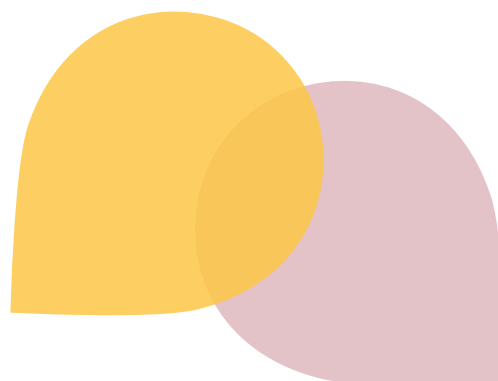
Texterna hittar ni i elevmagasinet.

"Aktivisten" sid. 47, "omställaren" sid. 48,

"teknikutvecklaren" sid. 49 och "fortsättaren" sid. 50.

Låt eleverna ha högläsning tillsammans i respektive grupp och hjälpas åt med förståelsen av texten.

Journalisterna får istället för att läsa en text ta emot högen med frågor du samlat in tidigare. De tittar på alla de frågor som deras klasskompisar skrivit och sorterar de frågor som liknar varandra i olika högar. Sedan tittar de på de slutgiltiga frågor de fått fram, väljer ut och skriver ner 5–10 frågor var som de vill använda i sina kommande intervjuer med de andra rollerna.

Dela in i nya grupper och låt journalisterna intervjua de andra rollerna

Bilda nya grupper med fem personer i varje, där en av varje roll finns representerad. Låt grupperna börja med att kort presentera sig för varandra utifrån sin roll. Sedan är det journalistens uppgift att intervjua gruppen utifrån frågorna hen har med sig. Påminn journalisterna om vikten av att undersöka olika perspektiv.

Låt journalisterna berätta

Låt journalisterna berätta för resten av klassen vad de fått fram under sina intervjuer och vilka idéer de fått för hur vi kan skapa en hållbar plats där vi bor.

REFLEKTION

Reflektera tillsammans. Gärna först i bikupa (se sid. 57).

- Vad utmärker de olika rollerna. Vad var likt? Vad skiljer sig åt?
- Vad är bra med de olika vägarna för att skapa en hållbar framtid? Kan de komplettera varandra?

Vi behöver vara kreativa och göra allt vi kan för att skapa en hållbar framtid. Alla behövs. Vi är bra på olika saker och kan bidra med vår pusselbit i den stora bilden.

TIPS

Om du vill kan du göra övningen lättare på följande sätt:

- Hoppa över texterna i magasinet och utgå endast från rollkortet.
- Ha högläsning av rolltexterna i magasinet i helklass, hjälps åt att förstå krångliga ord och fundera tillsammans kring vad de olika rollerna tycker.
- Hoppa över journalistrollen och indelningen av grupper med blandade roller. Du får istället själva agera journalist och ställa de frågor du samlat in, till de olika grupperna.

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?**AKTIVISTEN:**

Aktivisten tycker att det viktigaste vi kan göra är att gå ihop med andra och tillsammans försöka påverka politiker och företag att ta sitt ansvar. Till exempel genom demonstrationer och ickevåldsåktioner. Tillsammans är vi starka och kan också stötta varandra.

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?**OMSTÄLLAREN:**

Omställaren tror att vi behöver skapa ett samhälle som inte bygger på fossil energi och där vi fokuserar på det som är viktigt på riktigt. För att lyckas med det behöver vi se till att vi har det vi behöver lokalt där vi bor, som till exempel odling av mat. Vi behöver också bry oss om och ha tid för de människor vi har runtomkring oss.

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?**TEKNIKUTVECKLAREN:**

Teknikutvecklaren tror att tekniken har en viktig roll att spela i omställningen till ett hållbart samhälle. Kan vi utveckla teknik som gör att vi till exempel kan transportera oss snabbt utan fossil energi, låta robotar sköta en del av jobben och med hjälp av tekniken se till att alla människor har samma möjligheter överallt, gör det stor skillnad.

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?**FORTSÄTTAREN:**

Fortsättaren tycker vi ska fortsätta som vanligt. Det har ju fungerat hittills. Att vi konsumerar så mycket som vi gör skapar ju också jobb i låginkomstländer. Tycker att diskussionen om en klimat- och miljökris är överdriven och att vi behöver tänka på oss själva som bor i detta land först och främst.

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?**JOURNALISTEN:**

Som journalist är ditt uppdrag att samla in information för att kunna sprida kunskap och fakta men också visa på olika perspektiv av en fråga. Det är viktigt att ha respekt för den du intervjuar och att du själv kan en del om ämnet intervjun handlar om. På så sätt kan du vara källkritisk och ifrågasätta det som den du intervjuar säger om det behövs.

ÖVNING 2:

EN BILD AV FRAMTIDEN

40 minuter

OM ÖVNINGEN

Genom att visualisera, rita och dela idéer får eleverna i denna övning träna på idégenerering, samarbete och att skapa en berättelse om den framtid de vill se på den plats där de bor.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Ett blankt A4-ark var till varje elev.
Färgpennor.

GENOMFÖRANDE

Dela in eleverna i grupper och dela ut papper och färgpennor

Dela in eleverna i grupper om 4–5 elever.

Dela ut ett tomt A4-ark till varje elev och färgpennor till varje grupp.

Be eleverna blunda och läs

Be eleverna blunda och läs följande text med lugn röst och mycket utrymme för tystnad och fantasi. Anpassa gärna texten så att den känns ”hemma” och stämmer överens med just den plats ni bor på.

Ta tre djupa andetag, in genom näsan och ut genom munnen i din egen takt.

*Föreställ dig *namn på er by, ort, kommun* 10 år in i framtiden. Det har blivit så som du hoppats och vi lever nu i en mer hållbar värld. Du går ut genom skoldörren och vidare ut, utanför skolans område, för att se detta med egna ögon. Vad ser du? Ser du några människor? Vad gör de? Du stannar till en stund och pratar med dem. Vad pratar ni om? Vad tycker de är viktigt? Hur kan de påverka det de tycker är viktigt?*

*Du hoppar på *ett tåg, en buss, en cykel* och tar dig vidare ut. Läger du märke till något speciellt i det som susar förbi?*

*Du tar dig *vidare/tillbaka* till stan. Du kliver av mitt*

i stan och tar en promenad. Vad ser du på gatorna? Hur ser husen ut? Hur tar sig människor från en plats till en annan?

Efter din lilla utflykt tar du dig tillbaka till den plats där du började, tillbaka till den plats där du sitter. Du tar med dig allt du sett och hört.

Ta ett par djupa andetag och när du känner dig redo kan du öppna ögonen.

Låt eleverna rita och skicka vidare

Ge följande instruktioner till eleverna, steg för steg, och ta tid:

1. **5 minuter** Rita det du sett framför dig, den framtid du hoppas på. Vi gör det på tid och under tystnad.
2. Skicka vidare bilden till vänster.
3. **3 minuter** Rita vidare på den nya bild du fått, utifrån din förståelse av bilden. Fortfarande under tystnad.
4. Skicka vidare bilden till vänster.
5. **3 minuter** Rita vidare på den nya bilden.

Eleverna fortsätter på samma sätt tills alla har fått tillbaka sin ursprungsbild. Du håller tiden och meddelar när det är dags att skicka vidare.

Samskapade framtidsbilder från Valboskolan.

Låt eleverna berätta vad de ser i bilden

När alla har fått tillbaka sin ursprungsbild får var och en berätta för sin grupp vad de ser på den bild de har framför sig. Vilken bild av framtiden visar den?

REFLEKTION

Reflektera tillsammans. Låt eleverna diskutera i bikupor (se sid. 57) först om det behövs.

- Vilka bilder av framtiden har ni skapat?
- Hur kändes det?
- Hur tror ni att den bild vi har av framtiden kan påverka vad vi väljer att göra redan nu?

Psst..!

- Att rita på tid minskar prestationspressen, "vi hinner det vi hinner".
- Att skicka vidare sin idé uppmuntrar till att dela idéer.
- Att rita vidare på någon annans bild inspirerar till att bygga vidare på varandras idéer. Vi skapar framtiden tillsammans, inte ensamma!

VAD ÄR ETT GOTT LIV?

40 minuter

OM ÖVNINGEN

I den här övningen får eleverna ge röst åt naturen. Att föreställa sig hur naturen påverkas av hur vi lever och känna att vi är en del av den kan öppna upp för empati och en känsla av samhörighet med naturen. Det i sin tur gör det viktigt för oss att handla på ett sätt som värnar den (eller oss, eftersom vi är en del av den).

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Två till tre små lappar per elev.
En burk att lägga lapparna i.

GENOMFÖRANDE

Dela ut lappar och låt eleverna skriva ner vad som är viktigt för ett schysst liv

Dela ut två till tre lappar till varje elev. Be eleverna skriva ner sånt de tycker är viktigt för att ha ett schysst liv, på lapparna. En "sak" per lapp. Till exempel en iPad, vänner, pengar, pizza, rösträtt, kläder, ett hem, en bil eller en utbildning.

Samla in lapparna

Samla in lapparna, lägg dem i en burk och blanda om.

Dela in i grupper och låt eleverna bestämma vad deras grupp symboliserar

Dela in klassen i grupper om 4–5 elever. Dessa grupper får symbolisera olika delar av jorden, det kan vara stort eller smått, som ett hav, luften, en orangutang som lever i regnskogen, skog, pollinerande insekter, Antarktis glaciärer etcetera.

Låt eleverna bestämma vad just deras grupp ska symbolisera (samma för hela gruppen).

Låt grupperna hitta sin rörelse

Kan grupperna hitta någon fysisk rörelse som visar det i naturen som de symboliserar? Be alla grupper visa sin rörelse för klassen.

Dra lappar och låt grupperna reflektera över hur de påverkas

Dra en lapp i taget och läs högt för klassen vad som står på lappen. Varje grupp får nu fundera tillsammans över hur det/de som de representerar påverkas av det som står på lappen. Vad krävs för att få till eller producera det som lappen beskriver, hur påverkar det gruppen?

När alla grupper fått en stund på sig att reflektera tillsammans frågar du de olika grupperna vad de tycker om det som stod på lappen. När en grupp ska berätta, börjar de med att visa sin rörelse.

Be dem gärna att prata i vi- eller jagform, som om det de representerar i naturen är det som själv pratar. Detta för att skapa ännu mer identifikation. Till exempel: "Jag kan inte rinna som jag vill när människorna ska ha vattenkraft för att få el."

Dra sedan en ny lapp!

REFLEKTION

Reflektera tillsammans över övningen, använd till exempel metoden EPA (se sid. 57).

Förslag på frågor:

- Hur kändes det att symbolisera något i naturen? Vad fick det dig att känna eller tänka?
- Hur kan ett gott liv där naturen mår bra se ut?
- Hur hänger vi ihop med allt levande på jorden?

KOLLAGE

1 timme 10 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna kreativa samarbetsövning får eleverna tillsammans ta fram ett kollage som visar den värld de vill ha, en värld där allt levande på jorden mår bra. I övningen tränar de på att dela idéer, använda sin kreativitet och samarbeta.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Cirka 30 tidningar, magasin eller tidskrifter med bra bilder.

Saxar, klister och färgpennor.

Fem A3-ark (att inte ha för stora papper skapar en ram för kreativiteten och gör det lättare att fylla ut allt vitt) med lite styvare papper.

GENOMFÖRANDE

Dela in eleverna i grupper

Dela in eleverna grupper, 4–5 elever i varje grupp.

Beskriv vad ett kollage är

Vad är ett kollage? Beskriv! Ge förslag på tekniker, till exempel att riva eller klippa, måla på urklippen, att klippa ut en bild eller skapa bilden själv genom att sätta ihop olika utklippta färger, delar och former, att inte ha något vitt som syns och så vidare.

Låt eleverna göra utklipp och skicka vidare

Dela ut fem tidningar och saxar till varje grupp.

Ge följande instruktioner till eleverna, steg för steg:

1. **5 minuter** Riv ut/klipp ut tre utklipp (bilder eller bara färger/mönster) som visar en värld där allt levande på jorden mår bra.
2. Skicka vidare det du klippt ut till den som sitter till vänster.
3. **5 minuter** Riv ut/klipp ut ytterligare tre utklipp som passar ihop med de bilder du fått, som kompletterar eller fördjupar.

Ta bort alla tidningar (annars kan det vara svårt att sluta leta efter bra bilder).

Låt eleverna skapa sina gemensamma kollage

Lägg fram klister och papper att klistra fast kollaget på, till alla grupper.

4. **30 minuter** Lägg fram de bilder ni har och se hur de kan passa ihop. Prova olika kombinationer. Behöver ni klippa till en bild? Bestäm hur ni vill att det ska se ut och klistra fast alla utklipp.

Samlas i ring och låt eleverna berätta om kollagen

Lägg kollagen i en ring och be grupperna samlas kring sitt kollage. Grupp för grupp får sedan berätta för hela klassen om vad de skapat, vad de ser i den värld de vill ha.

REFLEKTION

Låt eleverna reflektera över hur det var att skapa detta kollage tillsammans i just den grupp de var i. Skriv upp följande frågor på tavlan:

- Vad gjorde ni?
- Vad fungerade bra?
- Vad var utmanande?
- Vad gjorde att ni fick ihop ett kollage till slut?

Använd metoden EPA (se sid. 57) på exempelvis följande sätt. Låt eleverna först fundera en stund själva över frågorna. Sedan delar de sina svar med sin grupp.

Reflektera sedan tillsammans i helgrupp. Skriv upp det som fungerade bra på tavlan. Fundera kring utmaningarna, vänd på dem och kolla vad de hade behövt för att klara av dem. Lyft de olika exempel som kommit upp på hur bra samarbete kan fungera.

I ett bra samarbete utgår vi ifrån att alla har något att bidra med. Vi tar hänsyn till olika perspektiv och vågar dela och ta emot idéer. För att kunna skapa en hållbar värld behöver vi samarbete. Då kan vi också skapa den världen vi vill ha, tillsammans.

Psst..! De olika stegen i övningen sker på tid för att släppa på krav och prestation. Tydliga ramar som hjälper kreativiteten skapas genom att bara ge grupperna lite material åt gången.

LEKTION 5

Om påverkan

LEKTIONSTID: 1,5 timmar

ÖVNINGAR I LEKTIONEN

1. **Manifestverkstad** (Skrivövning)
2. **Vems är ansvaret?** (Värderingsövning)
3. **Påverkanspussel** (Samarbets- och ritövning)

ORD I LEKTIONEN

Företag
Kommun
Riksdag
Regering
Politiker

OM LEKTIONEN

I den här lektionen kommer eleverna få jobba kreativt tillsammans genom att författa ett manifest för en hållbar plats där ni bor. Förhoppningsvis har de också kul och får skratta på vägen. De kommer träna på att säga vad de tycker och lyssna på varandra när de undersöker vem som egentligen bär ansvaret för att göra manifestet till verklighet. Genom att lägga ett påverkanspussel tränar de samarbete och reflekterar över vad som händer när vi går ihop och gör saker tillsammans.

BAKGRUND

Vi har i tidigare lektioner undersökt hur det samhälle vi lever i och det vi gör till vardags påverkar miljö, klimat och andra människor. Vi har också tittat på vad som behövs för att ställa om och skapa ett hållbart samhälle. Samtidigt har vi tränat på samarbete, att dela idéer med varandra, att våga säga vad vi tycker och känner och lyssna på varandra.

När vi vill bidra och engagera oss för jorden och andra människor blir vi också del av ett större sammanhang, en gemenskap, och tillsammans kan vi göra mycket. Och, även om allt såklart inte hänger på mig eller dig, så har det faktiskt betydelse vad vi alla väljer att göra. Vi människor vill nämligen gärna göra likadant som de vi har runtom oss. Sätter våra grannar upp solpaneler eller står upp för någon de tycker behandlats orättvist, är det också större chans att vi kommer göra det. Så, vi kan vara droppar som skapar ringar på vattnet. Ringar som gör att politikerna och de som har en större plattform att förändra i en större omfattning, faktiskt vågar göra det, eller inte vågar strunta i att göra det.

ÖVNING 1:

MANIFESTVERKSTAD

OM ÖVNINGEN

Att formulera det vi vill och drömmer om är viktigt för att veta åt vilket håll vi ska gå. I denna övning får eleverna på ett lekfullt sätt författa ett manifest för den framtid de vill se på den plats där de bor och träna på att vara kreativa tillsammans.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Små papperslappar, 4 stycken per elev.
Ett A4-papper till varje grupp om 2 elever.

GENOMFÖRANDE

Låt eleverna skriva ett ord per lapp om sin drömframtid

Dela ut fyra små lappar var till varje elev. Börja med en liten tillbakablick där eleverna får tänka tillbaka på de lektioner och skapandeträffar som ni har haft i ert Omskapatprojekt hittills. Vad bär de med sig? Vad har känts extra viktigt för dem?

På lapparna får de svara på frågan "Vad innehåller din drömframtid på den platsen där du bor?". Ett ord på varje lapp. Sedan viker de ihop lapparna.

Dela in eleverna i par

Dela in eleverna i par, till exempel med den de sitter bredvid. Be eleverna i varje par lägga sina ihopvikta lappar i en gemensam hög. Ge ett A4 till varje par.

Förklara uppgiften

Uppgiften är nu att tillsammans, två och två, avsluta påbörjade meningar med hjälp av ord från högen av lappar och på så sätt författa ett manifest.

Be eleverna bestämma vem som kommer skriva och vem som tar hand om lapparna.

Syftet är inte att skapa perfekta meningar, det handlar om en lekfullhet där kreativitet och slump får kliva in och påverka slutresultatet. Det får gärna bli knasigt samtidigt som det också kan skapas något viktigt.

Låt eleverna avsluta påbörjade meningar

Oavslutade meningar för manifest:

1. Vi drömmer om...
2. Problemet är...
3. Vi kräver...
4. Framtiden är...

Be eleverna skriva rubriken Ett hållbart **platsen ni bor på** på sina papper. Sedan börjar ni med den första oavslutade meningen. Be eleverna skriva "Vi drömmer om..." på papperet och sedan plocka upp två små lappar med ord ur högen. Med hjälp av de två orden ska paren nu tillsammans avsluta meningen. När meningen är klar ska den alltså på något sätt innehålla de två ord de fått. De får böja orden och de får också lägga till extra ord för att bygga den mening de vill ha.

Sedan ber du eleverna skriva "Problemet är..." på pappret, och plocka upp två nya lappar ur högen. Med hjälp av de nya orden avslutar de nu tillsammans meningen två och två.

I denna mening har eleverna möjlighet att skriva en problemformulering. Detta är också den klurigaste meningen i manifestet. Eftersom lapparna eleverna skrev i början beskriver sådant de längtar efter behöver de tänka till lite extra här. Står det till exempel gemenskap på lappen kan de till exempel skriva

”Problemet är att alla inte får den gemenskap de behöver”. Sedan fortsätter ni på samma sätt och avslutar resten av meningarna med hjälp av orden ur högarna.

TIPS!

Om övningen är klurig för din grupp kan ni anpassa den så här till exempel:

- Hoppa över mening 2, problemformuleringen, och jobba endast de andra meningarna där de positiva lapparna eleverna skrivit lättare passar in.
- Dra lappar du med och visa med exempel på tavlan hur du väljer att avsluta din mening med hjälp av de ord du fått. Det kan ge eleverna idéer till hur de kan avsluta sina meningar med hjälp

Låt eleverna läsa upp sina manifest

När den sista meningen är avslutad har alla par ett manifest framför sig. Låt dem läsa upp sitt manifest för resten av klassen. Kanske framkallar de skratt och kanske har det också något väldigt viktigt i sig.

Skapa ett gemensamt manifest

Testa – går det att komma fram till ett gemensamt manifest för hela klassen?

REFLEKTION

Reflektera gemensamt över det arbete ni gjort tillsammans. Låt paren reflektera tillsammans innan ni delar i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Hur var det att formulera vad ni längtar efter?
- Var manifesten lika eller olika?
- Vem skulle ni vilja visa era manifest för?

Om ni hinner...

I temat ”Om påverkan” i elevmagasinet kan eleverna hitta inspirerande berättelser om olika människors initiativ som lett till viktiga förändringar i samhället och inspirerat andra. Om tid finns, läs gärna något av dessa!

”

Vi drömmer om en familj som lever sitt sanna öde.

Vi drömmer om att få den hjälp vi behöver.

Vi drömmer om mindre utsläpp och om fred.

Problemet är att folk tycker det är så roligt med plast och att avgaserna inte minskar.

Problemet är också alla gråa skärmar.

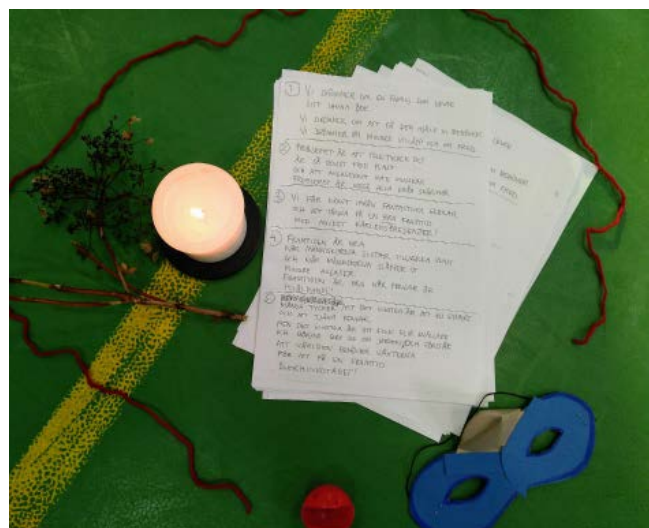
Vi får kraft ifrån fantastiska elbilar och att tänka på en bra framtid med mycket kärlekspresenter!

Framtiden är bra när människorna slutar tillverka plast och när människorna släpper ut mindre avgaser.

Framtiden är bra när pengar är hjälpande!

Många tycker att det viktiga är att bli smart och att tjäna pengar, men det viktiga är att folk blir snällare och börjar bry sig om jorden, och förstår att världen behöver växterna för att få en framtid överhuvudtaget!”

Eleverna i åk 4-5, på Juringe skola

Manifest skrivet av eleverna i åk 4-5 under deras Omskaparprojekt på Juringe skola.

ÖVNING 2:

VEMS ÄR ANSVARET?

20 minuter

OM ÖVNINGEN

I en värderingsövning, i detta fall en så kallad fyra-hörns övning, finns inget rätt eller fel. Syftet är istället att var och en ska få tänka till, träna på att ta ställning, uttrycka sig och resonera utifrån det egna perspektivet.

GENOMFÖRANDE

Berätta hur en fyrahörnsövning går till

Berätta att du snart kommer ställa en fråga till klassen. Eleverna kommer sen att få välja ett av fyra svarsalternativ eller ett eget förslag. De fyra svarsalternativen symboliseras av vart och ett av de fyra hörnen i klassrummet. Det femte alternativet, det egna förslaget, finns mitt på golvet.

Ställ frågan om vems ansvaret är

Vems är ansvaret för att skapa ett hållbart **platsen ni bor på**? Vems ansvar är det att förverkliga det ni precis skrivit i ert manifest på den plats där ni bor?

Svarsalternativ:

Hörn 1: Vars och ens ansvar. (Individen)

Hörn 2: Företagens ansvar.

Hörn 3: Kommunens ansvar.

Hörn 4: Regeringen och riksdagens ansvar.

Alternativ 5 (mitt på golvet): Eget förslag.

Låt eleverna ta ställning

Låt eleverna fundera en stund och sedan ställa sig i det hörn som stämmer överens med deras åsikt.

Uppmana eleverna att ta ställning utifrån vad just de tycker. Det finns inget rätt eller fel här. Det handlar om att utgå från sig själv.

Led en gemensam diskussion

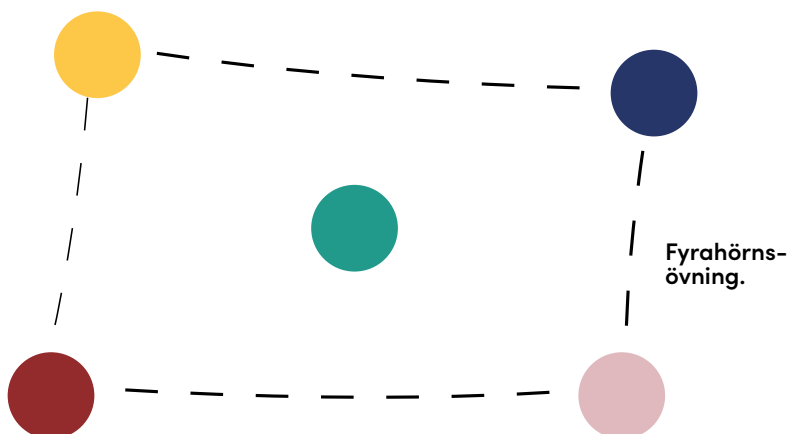
När alla eleverna ställt sig där de vill stå får de prata i bikupor (se sid. 57), med någon som valt samma svar, om varför de ställt sig just där. Låt sedan elever från varje hörn, och även de som har ett eget förslag, berätta för hela gruppen varför de valt att ställa sig där just de står. Led det samtal som uppstår och låt olika personer och perspektiv komma till tals.

REFLEKTION

Avsluta med en gemensam reflektion där ni funderar över hur alla dessa olika roller eller ansvarsnivåer hänger ihop, behövs och kan samverka.

Ni kan också i förlängningen undersöka vems ansvaret är för att **er skola** ska vara hållbar. Tänk om skolan var hela världen. Hur skulle ni då vilja att den fungerade? Vad fungerar bra och vad skulle ni vilja förändra? Vem har makt att förändra detta?

Regering och riksdag föreslår och beslutar om lagar som kommuner och företag måste följa. **Kommunen** i sin tur ansvarar för samhällsservicen där du bor. **Företag** måste följa de lagar som finns men kan också ta ansvar utöver de lagar som finns för att göra bra saker för miljö och människa. **Vi alla** behövs för att visa vad vi tycker är viktigt och leva schyst mot varandra och jorden. Allt hänger inte på dig eller mig, men det vi gör påverkar andra och kan också få politikerna att våga fatta beslut som leder till stora förändringar.

Påverkanspussel som eleverna i åk 4 på Valboskolan, Färgelanda gjorde under sitt Omskaparprojekt.

ÖVNING 3:

PÅVERKANSPUSSEL

 30 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna uppleva och fundera över vad det kan innebära att vara en del av något större och vad vi kan få till när vi går ihop med andra. De kommer få träna samarbete och bygga ett påverkanspussel tillsammans som i sin helhet blir mer än summan av delarna.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Skriv ut pusselbitarna till påverkanspusslet. 24 "bitar" á ett A4 styck. Du hittar pusselbitarna för nedladdning på Omskaparnas hemsida.

Färgpennor.

GENOMFÖRANDE

Dela ut pusselbitarna och berätta hur de kan färgläggas.

Dela ut pusselbitarna (utan att berätta att det är pusselbitar) till eleverna.

De delar som är markerade med ett x ska alla färgläggas med samma färg (exempelvis röd), det går bra med olika nyanser. På resten får de måla hur platsen ni bor på skulle se ut i framtiden, om de fick bestämma.

Låt eleverna lägga pusslet

När alla är klara berättar du för eleverna att det de just färglagt, är ett pussel! Nu är deras uppgift att lägga ut alla bitar på golvet och försöka få fram den bild som pusslet visar.

Om det blir klurigt för dem kan du ge dem ledtråden att det finns siffror på varje pusselbit. Sifferordningen är horisontell.

Pusslet kommer visa texten "Vi gör det tillsammans!" när det är klart.

REFLEKTION

Reflektera tillsammans kring det ni gjort och hur det kändes, gärna först i bikupa (se sid. 57) innan ni tar det vidare i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Hur var det att skapa pusslet?
- På vilket sätt påverkade varje persons pusselbit hela pusslet?
- Hur kändes det att vara en del av ett helt pussel ("något större")?
- Vad tänker eller känner du när du ser pusslets budskap?
- Vad händer när vi kämpar för något tillsammans?

Eleverna började med att färgläggas ett A4 var precis så som just de vill färglägga det. Kanske blev de inspirerade av sina klasskamrater när de såg hur de färglade just sin A4. Varje bild kan ju vara fin i sig, men det var ju också när de kom ihop, som det gick att se den större bilden. Varje persons bild är alltså väldigt viktig för den stora bilden. När vi går ihop kan vi ha makt att förändra saker.

VI KAN PÅVERKA – World Café

50 minuter

OM ÖVNINGEN

Det finns mycket vi kan göra för att påverka för en mer hållbar värld. Ibland behöver vi få andra, till exempel en person med större plattform, att lyssna för att få igenom en förändring. I denna övning får eleverna utforska de idéer de har inom sig och fundera på olika sätt att påverka.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Stora pappersark till exempel A3, ett per grupp, för grupper om 4–5 elever.
Färgpennor.

GENOMFÖRANDE

Dela in klassen i grupper och dela ut papper

Dela in klassen i grupper om 4–5 elever. Dela ut ett stort papper till varje grupp.

Låt grupperna välja en bordsvärd

I denna övning kommer eleverna få byta bord två gånger, men en person – bordsvärderna – stannar hela tiden kvar vid sitt första bord. Bordsvärdens roll kommer vara att sammanfatta för de nya grupperna som kommer till bordet, vad som sagts tidigare.

Principer för övningen (world café)

Berätta för eleverna att det är viktigt att lyssna på varandra och låta alla få plats i de samtal de kommer ha. Eleverna har också i uppgift att hjälpas åt att dokumentera det som sägs, genom att rita och skriva på papperet.

Låt grupperna fundera över vad det är att leva hållbart

Skriv upp första frågan ”Vad är det att leva hållbart för dig?” på tavlan.

Sedan är det gruppernas uppgift att diskutera denna fråga. Be dem anteckna, rita och dokumentera de idéer de kommer på på det stora pappret. De behöver inte begränsa sig, alla idéer får plats. Låt dem göra detta på en bestämd tid, till exempel tio minuter.

Låt eleverna byta bord

När tiden är över får alla personer välja ett nytt bord. Bordsvärdarna sitter kvar.

Låt grupperna fundera över vad som fattas för att kunna leva hållbart

Skriv nu den andra frågan på tavlan ”Vad fattas för att kunna leva hållbart i **namn på er ort?*”. Innan de börjar diskutera får bordsvärderna i varje grupp ge en sammanfattning av vad som sades i den tidigare gruppen.

Be dem att även denna gång skriva, rita och dokumentera allt de kommer på. Alla idéer är välkomna. Även nu får de göra det på tid, till exempel 10 minuter.

Låt eleverna byta bord

När tiden är över får grupperna byta bord. Bordsvärdarna sitter kvar.

Låt grupperna diskutera hur de kan påverka för att förändra detta

Skriv upp den tredje och sista frågan på tavlan, ”Vad kan vi göra för att påverka så att alla ska kunna leva hållbart i **namn på er ort?*”. Innan de börjar diskutera berättar bordsvärderna vad som sades i diskussionen före.

Tillsammans i grupperna får de sedan diskutera vad de kan göra för att få igenom det som behövs för att alla ska kunna leva hållbart där ni bor. Kanske behöver de påverka en speciell person för att få till det de vill? Kanske behöver de gå ihop med andra för att kunna få igenom det de tycker är viktigt?

Dela idéer och skriv upp på tavlan

Låt varje bordsvärd dela gruppens idéer för hur de kan få till den förändring de vill se, med hela klassen. Skriv upp de förslag som kommer upp på tavlan.

Om ni behöver inspiration finns här några tips på olika sätt att inspirera, sprida information, påverka och jobba för förändring:

- *Leva som jag lär och göra det jag tycker är viktigt*
- *Prata med dem jag känner om det jag tycker är viktigt*
- *Påverka personer jag tror har stor möjlighet att förändra.*
- *Skriva en insändare till en lokaltidning*
- *Gå ihop med andra som vill detsamma som jag, till exempel i en förening*

- Blogga
- Demonstrera
- Strejka
- *Skriva ett medborgarförslag (Alla som är folkbokförda i en kommun, barn som vuxna, kan skicka in medborgarförslag. Kommunen har skyldighet att svara inom ett år. Ett förslag kan få större tryck om det är fler som står bakom. Detta går att visa exempelvis genom en namninsamling.)*
- Använda sociala medier
- Hålla en föreläsning, sätta upp en föreställning, utställning eller bjuda in till en filmkväll

REFLEKTION

Reflektera gemensamt över vad som dykt upp i övningen, gärna med hjälp av metoden EPA (se sid. 57). Förslag på frågor:

- Nämn en sak som du tar med dig från övningen?
- Känner du att du kan påverka sånt som är viktigt för dig? Varför? Varför inte?

MAKTSPELET

30 minuter

OM ÖVNINGEN

I denna övning får eleverna fundera över vad som gör att vi känner, eller inte känner, att vi kan göra våra röster hörda, vad privilegier är och rättvisaspekten i den omställning vi behöver.

GENOMFÖRANDE

Låt eleverna fundera över vem som har mer makt än dem

Dela tavlan i två halvor. Skriv upp följande fråga på ena halvan av tavlan:

- Vem har mer makt än jag har?

Låt eleverna fundera själva över frågan en liten stund och sedan prata med den de sitter bredvid, innan ni brainstormar tillsammans. Skriv upp alla svar du får på tavlan.

Reflektera över svaren ni fått

När det känns som att ni inte kan hitta fler svar tittar ni på allt som skrivits upp. Fråga eleverna vad det är som gör att de upplever att dessa personer har mer makt än dem själva?

Låt eleverna fundera över vem som har mindre makt än de har

Skriv sedan upp nästa fråga på andra halvan av tavlan:

- Vem har mindre makt än jag har?

Det brukar vara ganska lätt att hitta svar på den första frågan men den andra frågan kanske inte alla har reflekterat över tidigare. Eleverna får fundera lite själva och prata med den de sitter bredvid. Sedan får alla komma med olika förslag i helgrupp. Skriv alla svar på tavlan.

Reflektera över svaren ni fått

Titta på det ni skrivit på denna halva av tavlan. Fråga eleverna vad det är som gör att de upplever att dessa personer har mindre makt än dem själva?

REFLEKTION

Reflektera tillsammans kring det som kommit upp och kring maktbegreppet. Låt gärna eleverna prata i bikupa (se sid. 57) innan ni pratar i helgrupp.

Förslag på frågor:

- Vad är det som påverkar hur mycket makt olika personer har eller känner att de har?
- Vem har möjlighet att påverka beslut som rör dem själva?
- Varför kan det vara viktigt att känna till att en kan ha fötts med vissa privilegier?
- Vad är det för skillnad på "makt över..." och "makt att..."?
- Hur kan vi göra för att ge plats åt dem som behöver göra sin röst hörd?

Diskutera gärna vidare kring makt- och rättviseperspektivet, till exempel kopplat till hur olika länder drabbas av miljö- och klimatkrisen, vem som fattar beslut för vem och hur vi kan hjälpa varandra och ge plats för dem som behöver höras.

OPEN SPACE

OM ÖVNINGEN

Ett "Open space" är en möjlighet att diskutera frågor som eleverna formulerar själva. En möjlighet att djupdyka i det som just de tycker är viktigt och en träning i självorganisering.

FÖRBEREDELSE & MATERIAL

Fem stora pappersark, A3 eller A2.

GENOMFÖRANDE

Låt eleverna formulera frågor de vill diskutera

Fråga eleverna vad de funderar på då det gäller att skapa ett hållbart samhälle. Vilka frågor de brottas med, vad de undrar, vad de skulle vilja diskutera eller vad de vill lära sig mer om. Låt eleverna fundera en stund själva och sedan bolla med den de sitter bredvid.

Skriv upp frågor på tavlan

I helgrupp får nu de som känner att de har en "brinande" fråga dela den med klassen. Skriv upp frågorna på tavlan. Liknar frågorna varandra behöver du inte skriva upp alla som är av samma slag.

Välj ut fem frågor

Av de frågor som skrivits upp på tavlan väljer ni ut fem frågor. Är det svårt att välja kan ni "pluppa". Alltså att alla får rita en prick på de frågor de helst vill diskutera. Alla har möjlighet att rita tre prickar var. Antingen ritar de alla prickar på en och samma fråga eller på tre olika frågor. De fem frågor som får flest prickar är de ni väljer ut.

Skriv ner var och en av de fem frågorna, en fråga per pappersark. Placera pappersarken på olika platser så att en grupp får plats att samlas kring varje fråga.

Gå igenom principerna för open space

I ett "Open Space" får deltagarna i grupperna

organisera sig själva. Grundpelarna för strukturen är en tillit till att:

- De som kommer till gruppen är de rätta
- Det som händer är det enda som kunde hända
- När det än börjar så är det rätt tid
- När det är slut så är det slut

Det handlar alltså om en tillit till att de som kommer till gruppen är just de som ska vara med och att dessa personer även har det som behövs för att ta sig an de frågor som dyker upp. Att det som blev helt enkelt var det som skulle bli.

Gå igenom de olika rollerna

Den som har föreslagit en fråga blir gruppleddare för just den frågan. Dennes uppgift är att leda samtalet runt frågan och dokumentera det som sägs, på pappersarket. Denna person stannar också vid sin fråga under hela övningen.

Alla andra väljer den roll som just de vill ta. I ett open space finns lagen om rörlighet – vilket innebär att eleverna får röra sig som de vill. Antingen kan de välja en grupp som de stannar och diskuterar med hela tiden eller så kan de vara en humla som surrar runt, förflyttar sig och pollinerar mellan olika grupper och på så sätt diskuterar olika frågor. De kan också välja att vara en fjäril. Fjärilen vill mer lyssna än delta i diskussionerna i de olika grupperna. Fjärilen kan också flytta runt, precis som humlan, men observerar mer och skapar sig en överblick.

Låt eleverna välja grupp att starta i och låt samtalen börja

Bestäm en tid som eleverna får på sig att diskutera de olika frågorna innan ni samlas igen i helgrupp. Låt eleverna välja grupp att starta i och sätt igång!

REFLEKTION

När tiden ni satt är slut samlas ni alla för att dela och reflektera över det som sagts i de olika grupperna. Gruppleddaren berättar hur samtalen gått, och de andra kan hjälpa till att fylla i.

Småskaligt jordbruk

Detta studiebesök passar bra innan eller efter lektionen om mat och resor.

OM STUDIEBESÖKET

Vi behöver mat för att leva. Samtidigt är den konventionella matproduktionen och våra matvanor några av de faktorer som påverkar klimatet mest. Men det går att göra saker på andra sätt.

Detta upplägg ger inspiration och tips för ett studiebesök på en lokal gård med småskalig och giftfri matproduktion med kretsloppstänk.

FÖRBEREDELSE

Hitta en gård

Om du känner till eller redan har kontakt med en småskalig gård i närheten kan du ta kontakt med dem direkt. Annars finns här förslag på några sidor där du kan hitta intressanta småskaliga gårdar i er närhet.

Avgift?

Eventuellt tar gårdarna ut en liten avgift för den tid de lägger på att ordna ett studiebesök, så undersök gärna om det finns möjlighet för skolan att stå för den avgiften i så fall.

Ta kontakt med de gårdar du tycker verkar intressanta och undersök om det går att anordna ett studiebesök. Fråga gärna om de som driver gården, förutom en rundvandring, också kan berätta för eleverna varför de jobbar på de sätt de gör och deras syn på hållbar matproduktion.

GENOMFÖRANDE

Besök gården!

REFLEKTION

Fånga upp elevernas tankar och upplevelser efter besöket. Använd gärna några av metoderna som du hittar på **sid. 57–59**.

Förslag på reflektionsfrågor:

- Vilka tre nya saker tar du med dig från studiebesöket?
- Vad blev du inspirerad av?
- Vad tycker du är viktigast för att få en mer hållbar matproduktion?

FÖRSLAG PÅ GÅRDAR

- Undersök med kommunen om de har avtal med gårdar om studiebesök genom sin livsmedelsupphandling.
- KRAV-certifierade gårdar med gårdsbutik www.krav.se/hitta/gardsbutiker
- Andelsjordbruk www.andelsjordbruksverige.se/hitta-andelsjordbruk
- Närproducerad mat och lokala producenter går att hitta exempelvis genom:
Gårdsnära www.gardsnara.se
Bondens egen marknad www.bondensegen.com
- Local Food Nodes www.localfoodnodes.org
REKO-ringarna www.hushallningssallskapet.se/reko/narmsta-reko-ring
- Förbundet Sveriges småbrukare www.sverigessmabrukare.se/lokalavdelningar
- Permakulturprojekt (även andra projekt än endast matproduktion) www.permakultur.se/permakulturprojekt
- Farmer Time www.farmertime.se
Har ni inte möjlighet att besöka en gård kan ni få digitalt besök av en lantbrukare i klassrummet.

Skogen och jag

Läs mer om skogsbad här:
www.shinrin-yokusweden.se

OM STUDIEBESÖKET

Detta studiebesök är inspirerat av det japanska skogsbadet. Ett skogsbad är en kombination av att sakta ner genom att gå långsamt i skogen och göra enkla övningar som öppnar upp för att ta in naturen med alla våra sinnen.

Skogsbad (Shinrin-Yoku) utvecklades som en metod på 80-talet av hälsoministeriet i Japan, för att hjälpa människor att minska sin stress och få ett ökat välbefinnande.

Detta upplägg ger förslag på hur du som lärare kan genomföra ett besök i skogen med dina elever för att hjälpa dem att öppna upp sina sinnen för att uppleva allt det vi kan möta i skogen och få slappna av!

SYFTE MED SKOGSMÖTET

I skogen är det lätt att få kontakt med alla sinnen. Naturen gör att vi mår bättre och minskar våra stresshormonnivåer. Har vi en relation till naturen är det

också större chans att vi tar hand om den. Syftet med detta studiebesök är att öppna upp för att eleverna ska kunna bygga på sin relation till naturen och ge dem en möjlighet att få slappna av.

FÖRBEREDELSE

Leta upp en skog med lämpliga stigar och platser som känns bra att ta dina elever till. I denna skog kommer du vägleda eleverna, till kontakt med naturen. Gå gärna dit någon gång innan själva lektionen för att testa den slinga och de platser du tänkt ta med eleverna till.

Finns det ingen skog på lagom avstånd, funkar det också med en skogsdunge.

HUR NATUREN PÅVERKAR OSS

Skogen aktiverar den spontana uppmärksamheten

Det är inte svårt att hitta källor som berättar hur viktig naturen är för att vi ska må bra. I programmet "Må bra i naturen" från Naturmorgon i P1 (sök på www.sr.se) berättar Cecilia Malmqvist på institutionen för skog och träteknik vid Linnéuniversitetet, att skogen aktiverar den spontana uppmärksamheten, vilket gör att den riktade uppmärksamheten får vila. Den riktade uppmärksamheten är den vi använder oss så mycket av i vardagen när vi ska prestera något, fokusera eller sitter framför en skärm.

Våra stressnivåer sjunker i naturen

Biologen och ekologen Marcus Hedblom, forskare vid SLU, som också medverkar i programmet, har studerat hur våra stressnivåer påverkas av naturen och har sett att stressnivåerna sjunker ganska direkt så fort vi kommer ut i naturen. I sin forskning har de också sett att det är lukten som är allra starkast kopplad till stressreduceringen. Att känna doften av skog är alltså mycket verksamt för att hitta lugn och ro.

SAGT OM BARN & NATUR

”

Barn utan känslomässiga band till naturen skyddar den inte. Det visar forskning från Högskolan i Gävle. (...) Föräldrar eller andra närstående kan lära barnen att få förståelse för och emotionell kontakt med naturen, bara genom att leka och finnas till, menar Matteo Giusti. – Barnet ser om du är nyfiken på, och rädd om naturen. De kommer att notera om du är bekväm i en miljö eller inte.”

Från intervju med Matteo Giusti, forskare inom hållbar stadsutveckling vid Högskolan i Gävle, i artikeln "Barn som förstår naturen skyddar den." från forskning.se.

”

Matteo Giusti beskriver en trappa med tre steg, där olika aktiviteter för att främja naturkontakt passar på olika nivåer. Det första steget är att vara bekväm i naturen. Här kan det räcka med att leka eller idrotta i naturen. Det andra är att vara med naturen, att interagera, skaffa kunskap och skapa minnen. Här krävs att någon ger instruktioner eller väcker tankar. Det tredje är att vara för naturen, att bry sig om den och engagera sig för att skydda den.

– Jag tror att din relation till naturen formas när du är barn. Då behöver du direkta upplevelser, och de behöver vara en del av dina vardagliga rutiner.”

Citat från artikeln "Så får stadsbarn bättre kontakt med naturen" i tidningen Syre.

GENOMFÖRANDE OCH REFLEKTION

Ta med eleverna till skogen och berätta vad ni ska göra

Ta med eleverna till den plats i skogen som du bestämt att ni ska starta på. Låt mobilerna vila, till exempel genom att samla ihop dem.

Ställ er i ring och berätta för eleverna att du ska ta med dem på en liten vandring där de kommer få utforska skogen med sina olika sinnen och sakta ner för att få slappna av.

I skogen är det lätt att få kontakt med alla sina sinnen. Vi kan höra fågelsång, kanske känna lukten av tall och jord och lyssna på vindens sus. Uppmuntra eleverna att lyssna in sig själva och naturen och göra det just de mår bra av.

Ta en lugn promenad i tystnad och samlas i ring

Ta med eleverna på en lugn promenad in i skogen. Innan ni börjar gå berättar du att promenaden kommer ske under tystnad. Uppmuntra eleverna att under promenaden ta in det som är runtomkring.

Vandra tillsammans i tystnad och stanna på den plats du bestämt i förväg. Där samlas ni återigen i ring. Att samlas i ring är bra eftersom alla ser varandra och känner sig delaktiga i ett sammanhang.

Be eleverna hitta en plats

Be eleverna hitta en plats att sätta sig på som de tycker ser skön och inbjudande ut och som ligger så pass nära dig att de fortfarande kan höra dig tala.

Led eleverna i övningar som öppnar sinnen

Du kommer nu bjuda in eleverna att öppna upp sina sinnen på platsen där de sitter. Prata gärna med lugn röst och ta många pauser så att de hinner känna in.

1. **KÄNSEL** *Blunda. Ta några djupa andetag. In genom näsan och ut genom munnen. Öppna dina sinnen. Känn in underlaget du sitter på. Är det hårt eller mjukt? Vad känner din hud? Hur känns luften runtomkring? Är det kallt eller varmt? Fuktigt eller torrt? Hur känns det inuti?*
2. **HÖRSEL** *Fortsätt blunda men öppna dina öron. Lyssna så långt bort du kan. Vad hör du? Vad hör du alldeles nära? Kan du höra något inifrån dig själv?*
3. **LUKT** *Känner du någon doft? Om du öppnar munnen och använder din smak, blir doften starkare då?*
4. **SYN** *Nu kan du öppna dina ögon. Vad ser du långt, långt bort? Vad ser du nära. Vad rör sig? Vad är stilla?*

Låt eleverna dela med hjälp av en talpinne

Nu kan du öppna upp för möjligheten för eleverna att dela vad de sett, hört eller känt. Skicka gärna runt en "talpinne" (se metoder sid. 57). Du kan använda något du hittar i skogen. Bara den som håller i pinnen talar, de andra lyssnar. Den som inte vill säga något kan säga "pass" när den får talpinnen.

Låt eleverna utforska med luktsinnet

Utifrån den plats där var och en befinner sig får eleverna nu utforska platsen runt omkring, genom att lukta sig fram. Vad luktar mossor? Har en kotte någon lukt? Hur är det med blad och jord?

Låt eleverna dela vad de upplevt

Samla alla i ring och skicka runt talpinnen. Hur var det att utforska med luktsinnet? Varje elev delar precis vad hen vill dela.

Låt eleverna utforska rörelse under en promenad

Nu är det dags att promenera ytterligare en liten stund in i skogen. Denna gång ska ni sakta ner stegen rejält. Låt det gå riktigt långsamt och gå fortfarande i tystnad. Innan ni ger er iväg bjuder du in eleverna att utforska all rörelse de ser under tiden ni förflyttar er. Du visar, genom vart du går, åt vilket håll ni ska.

Låt eleverna dela

Samla alla i ring igen och skicka runt talpinnen. Vad var det som rörde sig? Säg de något speciellt?

Låt eleverna hitta sin plats

Nu får eleverna söka upp en egen plats (inte alltför långt bort) som de tycker ser extra skön och inbjudande ut. De kommer få sitta stilla, bara vara där, och ta in allt runtomkring, i ungefär tio minuter.

Reflektera tillsammans i ring

När de tio minuterna gått samlar du alla i ring igen och skickar runt talpinnen. Den som vill får dela hur

det var att bara vara på just den plats de valt. Hur kändes det?

Ta reflektionen vidare om du vill till exempel genom att prata om vår relation till naturen och hur vi förhåller oss till den. Hur vi människor är en del av allt levande som är jorden.

Skapa ett gemensamt mönster

Om ni vill kan ni avsluta med att göra ett gemensamt cirkelmönster med sådant ni hittar i skogen, blommor, kottar, grenar med mera. Eleverna får då välja sådant de hittar och tycker om (med respekt för allt levande) och tillsammans bygga ett gemensamt mönster. Ni kan börja från en punkt i mitten och sedan bygga på utåt – som en blomma eller en mandala.

Promenera tillbaka tillsammans

Ta med eleverna tillbaka till skolan eller till en plats där ni avslutar.

Mönster i skogen som som skapats under Omskaparprojektet med klass 5 på Backeboskolan i Nacka.

Tips på metoder

Här följer några tips på metoder som du kan använda i lektionerna för att skapa en trygg plats och möjliggöra att alla röster får höras.

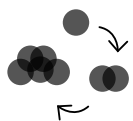
Vår överenskommelse och en trygg plats

För att skapa gemenskap och delaktighet i gruppen kan ni tillsammans ta fram en gemensam överenskommelse för hur ni vill att ni ska fungera tillsammans i klassrummet. Överenskommelsen sätter ni sedan upp på en plats i klassrummet där alla kan se och minnas den. Det kan till exempel handla om hur ni gör om ni vill säga något, hur ni vill behandla varandra, hur ni gör om ni behöver röra på er etc. I samband med att ni tar fram överenskommelsen kan det också vara bra att prata om vad var och en behöver för att känna sig trygg i gruppen.

SMART

För att skapa trygghet och göra det tydligt för eleverna vilket syftet och målet med lektionen är, vad som ska hända under lektionen, vilka roller ni har i gruppen och tidsupplägg kan du gå igenom modellen SMART – Syfte, Mål, Agenda, Roller, Tid med eleverna i början av lektionen.

EPA Enskilt – Par – Alla.

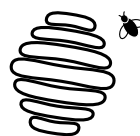
För att alla ska få möjlighet att fundera över de reflektionsfrågor som ställs och göra sina röster hörda kan varje elev först få tänka en stund själva, sedan får de prata två och två och till slut diskuterar ni frågan tillsammans i helgrupp. Detta gör att både de som är snabba att tala och de som vill tänka först får möjlighet att reflektera över en fråga. En variant är att varje elev får börja med att enskilt skriva ned vad de tycker eller tänker.

Metoden är hämtad från det Kooperativa lärandets strukturer.

Du kan använda en timer för att göra det tydligt för eleverna hur mycket tid de får på sig i varje steg.

Bikupa

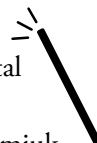
För att få igång tankarna och samtalen kan du låta eleverna ”surra” två och två kring en fråga en stund.

Det är mindre läskigt att säga vad en tycker till en annan person än att säga det till hela klassen, så detta är också en bra uppvärmning för samtal i helklass.

Talpinne

För att få fokus i en diskussion eller i ett samtal kan ni använda en ”talpinne”. Talpinnen kan vara vilket föremål som helst, till exempel en mjuk boll, det viktiga är att det bara är den som håller i talpinnen som får tala. De andra lyssnar. Bollen eller talpinnen skickas sedan vidare till nästa person.

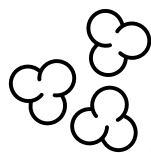
Talkort

För att alla ska få utrymme i en diskussion i en grupp och för att undvika att en elev tar över, kan ni använda er av talkort.

Alla elever i gruppen får det antal talkort var som ni valt, till exempel tre stycken. Varje gång en elev säger något lägger denne in ett av sina talkort. När en elev har lagt in alla sina talkort får den inte säga något mer tills alla lagt in alla sina talkort. För de som tycker att det är läskigt att prata räcker det att säga till exempel ”jag håller med” när denne lägger in sitt kort.

Ni kan använda just det ni vill som talkort. Det kan vara papperslappar, kottar eller andra föremål.

Runda eller popcornrunda

Ett bra sätt att låta alla komma till tals är att använda cirkelformen. I cirkeln ser alla varandra och kan känna sig delaktiga.

I en runda går ni varvet runt och var och en får uttrycka sig kring en viss fråga. En popcornrunda är en runda som inte går i en förutbestämd ordning utan där den som vill säga någon "poppar" när den känner sig redo.

Bra att tänka på är att den som talar först ofta blir den som "sätter mallen" för hur de andra kommer uttrycka sig. Välj därför om du eller någon av eleverna startar rundan.

Är gruppen väldigt stor kan en runda ta lite längre tid vilket kan vara bra att ha med i beräkningen. Ett tips är att i så fall be eleverna att bara säga ett ord eller något kort.

Berätta gärna för eleverna att det går bra att säga pass om en inte vill säga något.

Tysta handen

För att spara på rösten kan du använda "tysta handen" när du vill få gruppens uppmärksamhet. Tysta handen går ut på att du räcker upp handen när du vill att gruppen ska tystna och ge dig uppmärksamhet. När eleverna ser att du räcker upp handen ska de också räkka upp handen och tystna.

Introducera metoden i början av en lektion så att eleverna är beredda när du väl använder den.

P-plats

Ibland när ni gör en övning kan det komma upp en fråga som är jätteviktig och intressant men som inte riktigt hör till övningen. Då är ett tips att ha en P-plats för just sådana frågor. Det kan till exempel vara en del av whiteboard-tavlan eller ett pappersark som sitter på väggen. Där skriver du upp frågan så att ni kan ta tag i den när det finns utrymme för det. Ibland kan ni ju också behöva kolla upp något för att kunna svara på frågan.

Tecken

För att få en snabb känsla för hur gruppen har det etcetera kan ni använda er av tecken. Ni bestämmer vilka tecken ni ska ha och vad de ska betyda.

Kanske du vill göra en temperaturcheck och få lite snabb koll på om gruppen har det bra. Då kan eleverna använda tecken för att svara på en temperaturcheck. Till exempel kan tummen upp=bra, plan hand=ok, tummen ner=dåligt.

Bra!

Ok

Dåligt

Att göra ett S (som i språk) med händerna kan betyda att eleverna vill ha en förklaring på något ord.

Om du går för fort fram i en förklaring kan eleverna be dig att sakta ner genom att med plana handflator göra tecken nedåt, "sakta farten". Ni hittar de tecken som funkar för er och som ni behöver.

Check-in /Check-ut

Ett bra sätt att börja och avsluta en lektion och få en känsla för var du har eleverna är att göra en check-in och en check-ut. Detta kan också vara ett sätt att göra det tydligt att det är dags för en Omskaparlektion igen.

En check-in kan till exempel vara hur var och en känner sig just nu, förväntningar på lektionen, något de tänkt på sen sist, ett ord de får upp om de tänker på senaste lektionen etc.

En check-ut kan till exempel vara att alla får säga vad de tar med sig från den lektion ni haft tillsammans, vad de kommer prata om med sina kompisar på rasten utifrån det ni gjort och så vidare.

Check-in och check-ut kan till exempel göras som en runda eller popcornrunda. Check-in och check-ut är också ett sätt att få syn på elevernas förväntningar och att göra en snabb utvärdering.

Clap out

Ett sätt att avsluta tillsammans kan vara att göra en "clap out". Be eleverna att samtidigt säga eller skrika ett ord var som sammanfattar lektionen ni just haft ihop. Välj ut det ord du tycker du hör. Det kan antingen vara ett verkligt ord, ett sammansatt ord eller ett påhittat ord.

Berätta för eleverna vilket ord du hört. Sedan gnuggar alla sina handflator mot varandra och säger ordet som valts, samtidigt som ni gör en gemensam klapp.

ENERGIZERS OCH AVSLAPPNINGÖVNINGAR

Ibland behövs ett avbrott för att eleverna ska få lite ny energi och ibland behövs en övning för fokus eller avslappning.

1, 2, 3 Räkna ner med kroppen

En enkel och kort övning för ny energi är energizern "Räkna ner med kroppen".

Tillsammans räknar ni högt till fem samtidigt som ni markerar med höger arm som om ni drog i en nödbroms, sen räknar ni till fem och gör samma rörelse med vänster arm. Sedan räknar ni högt till fem och stampar samtidigt med höger ben och sedan gör ni samma sak med vänster ben.

Sedan börjar ni om från början, men denna gång räknar ni till fyra, sedan till tre, två och till sist ett. Det ska gå snabbare och snabbare. Skaka loss!

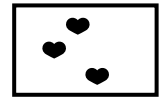
Lyssna långt bort och nära

Att sätta sig ner och blunda och lyssna på vad vi hör kan vara ett sätt att skapa fokus och avslappning.

Be eleverna blunda och lyssna. Vad hör de långt bort? Be dem sedan lyssna lite närmare, i klassrummet, vad hör de? Hör de något från sin bordsgranne? Hör de något inifrån sig själva? Be eleverna öppna ögonen igen när de är redo.

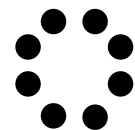
Delad glädje – Omskapartavla

Under den tid ni genomför Omskaparprojektet kan ni ha en Omskapartavla på väggen – som ett kärleksklotterplank. På tavlan kan eleverna skriva eller rita sånt som de vill dela för att peppa sina klasskompisar och sprida kärlek och glädje. Detta kan vara ett sätt att hjälpa varandra att stimulera inre värderingar och skapa gemenskap.

Möblering

Hur vi möblerar påverkar gruppdynamik, värderingar, delaktighet och hur vi lär tillsammans.

Hur kan du möblera ditt klassrum för att skapa möjlighet till interaktivitet, kreativitet och tillit men också stillhet när det behövs? Hur påverkar cirkeln oss? Hur fungerar bords-öar med olika grupper och vad händer när vi bara ser varandras ryggar?

Fler energizers hittar du i övningsbiblioteket under "Material för kulturaktörer" på hemsidan

Elevmagasinet

SÅ HÄR KAN DU ANVÄNDA DET

Förutom att ni jobbar med elevmagasinet i flera av övningarna i lektionerna, finns det många fler sätt att använda det på. Låt elevmagasinet vara en källa att komma tillbaka till och använd det på just det sätt som inspirerar er! Här följer några förslag.

Knep och knåp

I slutet av varje tema i elevmagasinet finns lite knep och knåp som kopplar till temat. Uppgifterna passar bra att göra på egen hand, till exempel när en elev behöver något extra att göra, eller tillsammans. Vissa av uppgifterna har också en utmaning att testa hemma.

Koppla till övrig undervisning

Många texter i elevmagasinet är faktsäckade och berör sådant som finns i kursplaner för åk 4–6. Koppla gärna texter och teman i magasinet till andra lektioner som ni ändå ska ha.

Leta efter ord

Bestäm ett antal sidor som ni utgår ifrån. På dessa sidor får nu eleverna på tid leta efter ett ord, till exempel ordet hållbar. När tiden är slut vinner den som hittat flest antal ord.

Gå på nyfikenhet

Låt eleverna bläddra och se vad de fastnar för (inom ett visst tema). När de hittat något som fångar deras uppmärksamhet får de studera det en stund och sedan berätta för personen bredvid vad de läst om.

Läs tillsammans

Läs en text tillsammans i klassen och diskutera vad ni läst. Vad betyder det ni läst? Håller ni med?

Läs och skriv

Ge eleverna en text eller låt dem välja en text själva. Be dem läsa texten och sedan skriva en reflektion om vad de läst.

För eller emot

Låt eleverna jobba två och två. Först får de läsa en text tillsammans och sedan får de bestämma vem av dem som ska hålla med om det de läst och vem som är emot. Låt dem diskutera en stund och på så sätt träna på att bygga och bemöta argument för olika ståndpunkter.

Räkna

Använd tabellerna över olika transportmedel i temat Om resor och räkna ut utsläpp för olika sträckor och transportmedel.

Leta märkningar i affären

Använd märkningsguiden i temat Om konsumtion och se hur många av dem ni kan hitta i er närmaste affär. Diskutera vad märkningar kan vara bra för och vad som kan vara problematiskt med dem.

Måla ditt framtidsyrke

Låt eleverna läsa om de olika framtidsyrkena i temat Om omställning och välja ett som de blir nyfikna på. Låt dem sedan rita sig själva i framtiden.

Vad vill du kämpa för?

I temat Om påverkan går det att läsa om olika personer som brinner för olika frågor. Läs någon eller några av texterna och låt eleverna fundera över vilken fråga som rycker tag lite extra i dem. Om ni vill gå vidare kan du låta eleverna skriva en insändare till lokaltidningen eller ett medborgarförslag.

Koppling till läroplanen

HÅLLBARHET I SKOLAN

Sedan 1994 är utbildning i hållbar utveckling obligatoriskt i svensk skola. Lärande och utbildning för hållbar utveckling (LHU) lyfts som en förutsättning för att nå Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Enligt delmål 4.7 ska alla studerande få de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja hållbar utveckling.

OMSKAPARNAS MATERIAL

Omskaparnas material syftar till att stärka lärandet för hållbar utveckling genom interaktiva, samskapande övningar och kreativt skapande. Genom upplägget får eleverna utveckla förmågor och färdigheter som de kan ha nytta av för att bidra till ett hållbart samhälle och utveckla en förståelse för sambanden mellan miljö, mänskliga rättigheter och ekonomi.

ÖVERGRIPANDE MÅL (LGR22)

Omskaparnas material bidrar till att uppfylla följande övergripande mål i läroplanen.

Mål för normer och värden:

Varje elev

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter
- respekterar andra människors egenvärde
- tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen, och
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Kunskapsmål:

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt och ansvarsfullt sätt
- kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden
- kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga
- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället
- har fått kunskaper om förutsättningarna för en god miljö och en hållbar utveckling
- har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället
- kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.

KOPPLING TILL KURSPLANER (LGR22)

Omskaparnas material kopplar till kursplaner inom hem- och konsumentkunskap, biologi, fysik, geografi, samhällskunskap och de estetiska ämnena (inom den konstform eleverna får arbeta med).

Syfte

Omskaparnas material kan bidra till elevernas förutsättningar att utveckla:

BI Förmåga att använda biologi för att granska information, kommunicera och ta ställning i frågor som rör energi, teknik och miljö.

FY Förmåga att använda fysik för att granska information, kommunicera och ta ställning i frågor som rör energi, teknik och miljö.

GE Kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv på hållbar utveckling.

HKK Förmåga att värdera val och handlingar som förekommer i ett hem utifrån hur de påverkar hälsa, ekonomi och miljö.

SH Kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter. Kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället. Förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

SL Förmåga att reflektera över arbetsprocesser och resultat utifrån kvalitet, uttryck och hållbar utveckling.

Centralt innehåll åk 4–6

Omskaparnas material kan bidra till att behandla följande i undervisningen:

BI Människans beroende av och påverkan på naturen med koppling till naturbruk, hållbar utveckling och ekosystemtjänster. Naturen som resurs och vårt ansvar när vi nyttjar den.

FY Energiformer samt olika typer av energikällor och deras påverkan på miljö. Kritisk granskning och användning av information som rör fysik.

GE Hur val och prioriteringar på individ- och samhällsnivå kan påverka miljön och främja hållbar utveckling.

Några grundläggande orsaker till och konsekvenser av fattigdom och ohälsa, till exempel bristande tillgång

till utbildning, hälsovård och vatten. Arbete för att förbättra människors levnadsvillkor, till exempel genom Förenta Nationerna (FN).

HKK Resurshushållning av livsmedel och andra förbrukningsvaror i hemmet. Några olika certifieringar och märkningar av livsmedel och andra varor samt deras betydelse.

SH Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Hur individer och grupper kan påverka beslut, genom att rösta i allmänna val och till exempel genom elevråd i skolan eller genom att skapa opinion i sociala medier.

Aktuella samhällsfrågor och olika perspektiv på dessa.

SL Resurshushållning genom återbruk av material.

Kunskapskrav

Omskaparnas material kan bidra till att följande kunskapskrav för betyget E nås i slutet av årskurs 6:

BI Eleven använder information som rör biologi för att med viss naturvetenskaplig underbyggnad föra resonemang i frågor som rör miljö och hälsa.

FY Eleven använder information som rör fysik för att med viss naturvetenskaplig underbyggnad föra resonemang i frågor som rör energi, teknik och miljö.

HKK Eleven kan föra enkla resonemang om relationen mellan konsumtion och privatekonomi samt om några vanligt förekommande varor och jämför då varorna utifrån deras pris och påverkan på miljö och hälsa.

GE Eleven visar grundläggande kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor. Eleven för också enkla resonemang om åtgärder i frågor som rör hållbar utveckling.

SH Eleven visar grundläggande kunskaper och förhållanden och strukturer i samhället. Eleven för enkla resonemang om hur människor kan påverka och påverkas av förhållanden och strukturer i samhället. Eleven för enkla resonemang om samhällsfrågor utifrån kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället.

SL Utifrån syftet med slöjdarbetet och någon idé väljer eleven ett i huvudsak fungerande tillvägagångssätt. Under arbetsprocessen bidrar eleven till att formulera och välja handlingsalternativ.

Fördjupning

DU SOM LÄRARE

På Skolverkets hemsida hittar du en modul om hållbar utveckling som också lyfter kreativitet för hållbar utveckling: https://larportalen.skolverket.se/#/modul/01-hallbar-utveckling/Grundskola/901-Hallbar-utveckling/del_06/

Läs mer om hur inre värderingar fungerar på www.valuesandframes.org

Läs mer om inre omställning och hur vårt inre påverkar det vi gör på <https://urkarlektilljorden.se/2018/07/24/inre-omstallning/>

LEKTION 1

I boken **Donutekonomi – sju principer för en framtida ekonomi** presenterar **Kate Raworth** donutmodellen och hur vi kan skapa en ekonomi där alla har det de behöver samtidigt som vi håller oss inom planetens gränser.

LEKTION 2

På www.wwf.se kan du hitta olika kalkylatorer, guider och tips för schysstare mat och resande och en mer hållbar livsstil.

- Köttguiden
- Fiskguiden
- Vegoguiden
- One Planet Plate
- Matkalkylatorn:

Info om de fem B:na, Biffen, Bostaden, Börsen och Butiken, och vad du kan göra

På www.sverigeskonsumenter.se hittar du tips för miljövänlig mat.

På www.klimatsmartsemester.se kan du räkna ut klimatutsläpp för olika semestrar.

LEKTION 3

På www.sverigeskonsumenter.se finns många tips på vad vi kan göra för att konsumera med-

vetet. Där kan du också läsa mer om Fair Finance Guide som granskar banker då det gäller hållbarhet och socialt ansvar.

Beräkna klimatpåverkan på till exempel www.klimatkontot.se eller www.svalna.se

Fair Action granskar hur väl företag inom olika branscher respekterar mänskliga rättigheter, läs mer på www.fairaction.se

LEKTION 4

I boken **Aktivt hopp** beskriver miljöaktivisten och djupekologen **Joanna Macy och Chris Johnstone** hur vi kan hitta kraft att jobba för den framtid vi vill se.

I **Liria Ortiz** bok **Motiverande samtal, Ml. Att prata om miljöpåverkan utan att anklaga eller skuldbelägga** beskriver hon hur vi kan hjälpa varandra att skapa positiva visioner för framtiden.

I **Prata med barn om klimatet: en handbok** beskriver Frida Berry Eklund hur vi kan prata med barn om klimatet på ett sätt som väcker motivation, hopp och handlingskraft.

Rob Hopkins startade **The Transition Movement** eller **Omställningsnätverket** som det heter på svenska. Han har skrivit flera böcker som visar på lokala initiativ som medverkar till en annan värld och hur man kan komma igång.

Läs mer på www.transitionnetwork.org eller www.omstallning.net

LEKTION 5

Psykologen **Per Espen Stoknes** beskriver i boken **What we think about when we (try not to) think about global warming** vilka psykologiska faktorer som påverkar oss då det gäller att ändra vårt beteende för en mer hållbar värld.

LÄS MER OM OMSKAPARNA!

www.omskaparna.se

www.omskaparbloggen.se

Sveriges Konsumenter är en oberoende ideell organisation som arbetar förökad konsumentmakt. Vi verkar för alla konsumenters självklara rätt till skydd, inflytande och möjlighet att göra medvetna och hållbara val. Vi arbetar brett med konsumentfrågor men lägger särskilt fokus vid frågor som rör livsmedel, banktjänster, tillgänglighet, integritet på nätet och hållbar konsumtion. Bakom vår organisation står ett 20-tal medlemsorganisationer.

Sveriges Konsumenter driver frågor både nationellt, inom EU och internationellt och representerar konsumentperspektivet i ett stort antal forum. Däribland genom aktivt medlemskap i den europeiska konsumentorganisationen BEUC, i Consumers International och i organisationen ANEC, den europeiska konsumentrösten inom standardisering.

Vi ger ut den oberoende och reklamfria tidningen Råd & Rön.

S SVERIGES
KONSUMENTER

Postadress: Box 38001, 100 64 Stockholm

Besöksadress: Hornsgatan 172

Telefon 08-674 43 00

info@sverigeskonsumenter.se

www.sverigeskonsumenter.se